

הַדָּשׁ   אָדָר א.   הַחֹדֶשׁ
ADAR I.   ADAR II.
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Hamanovy uši. Kresba Mark Podwal.

VESELÝ PURIM - פורים שמחה

TRYZNA ZA RODINNÝ TÁBOR

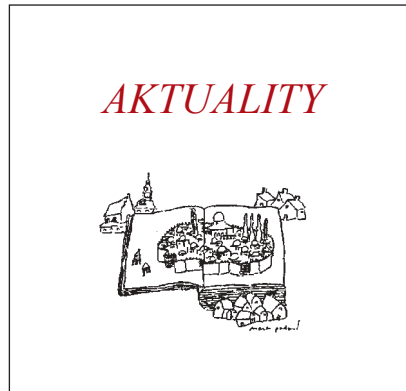
Předsednictvo Terezínské iniciativy zve do Pinkasovy synagogy v Praze na tradiční vzpomínkové setkání k 75. výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince. Přijďte uctít památku svých blízkých v pátek 8. března v 10 hodin.

UKONČENÍ PARTNERSTVÍ

Na tradiční každoroční terezínskou tryznu nebude Památník Terezín již nadále zvát šéfa Českého svazu bojovníků za svobodu Jaroslava Vodičku a ČSBS se už nebude na přípravě tryzny podílet. V rozhovoru pro zpravodajství Forum24 ředitel památníku Jan Roubínek sdělil, že „z pohledu Památníku Terezín a partnerů terezínské tryzny můžeme považovat záležitost partnerství s ČSBS za vyřízenou“. Dodal ovšem, že řadoví členové ČSBS, stejně jako bývalí vězni a bojovníci, kteří nejsou ve svazu organizováni, budou v památníku nadále vítáni, neboť jejich hrdinství v době války si nesmírně váží. Roubínek v témže rozhovoru zdůraznil, že pozvánku na tryznu nikdy neobdržel ani Tomio Okamura či někdo ze členů SPD a rovněž ji nikdy ani nedostane. „Pokud se však rozhodne Národní hřbitov v době konání tryzny navštívit, nemohu mu v tom bránit. Jeho výroky a prohlášení některých členů jeho hnutí popírající romský holokaust jsem již v lednu 2018 veřejně odsoudil. Nemohu však a nechci se ujímat role vyhazovače,“ dodal ředitel. *ztis*

DEN HOLOKAUSTU V SENÁTU

Již počtrnácté se v pátek 25. ledna uskutečnilo ve Valdštejnském paláci v Praze vzpomínkové setkání při příležitosti Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Setkání uspořádaly Federace židovských obcí v ČR a Nadační fond obětem holokaustu ve spolupráci s Kanceláří Senátu Parlamentu ČR. Záštitu nad ním převzal předseda Senátu Jaroslav Kubera. Ten ve svém úvodním projevu řekl: „Antisemitismus je snaha přenést zodpovědnost, vinu na někoho jiného a jeho za to trestat. Proto se vždy ostře stavím se svými kolegy proti projevům antisemitismu, ať ho provádějí v rámci vládní politiky v Teheránu či v Irsku nebo u nás doma.“ V písemné zdravici oslovil shromáždění předseda vlády ČR Andrej Babiš. Projev přednesl bývalý vězeň nacistického tábora Osvětim-Březinka Jiří Fišer, který ve svém osobním poselství

požádal, abychom „nemlčeli a v zárodku odhalovali všechny projevy intolerance, antisemitismu, rasové nenávisti i omezování svobody“. To podle dalších řečníků stále platí – i když se jedná o takové projevy ve virtuálním světě. *ztis*

RODNÝ DŮM V BYTČI

Zastupitelé ve městě Bytča na severozápadě Slovenska zabránili tomu, aby příznivci prezidenta válečné profašistické Slovenské republiky Jozefa Tisa koupili část jeho rodného domu. Panují obavy, že na místo by se mohli sjíždět sympatizanti katolického kněze a politika, který byl spoluodpovědný za deportace a smrt desítek tisíc slovenských Židů. Na svých internetových stránkách o tom informuje portál Aktuality.sk. Část domu, kde se Tiso v roce 1887 narodil, vlastní město, část patří Slovenskému dějepisnému spolku. V jeho čele stojí historik Pavol Demjanič, který se řadí mezi stoupence fašistické Slovenské republiky. V minulosti kandidoval do parlamentu za krajně pravicovou Lidovou stranu Naše Slovensko. V den výročí vzniku první Slovenské republiky, které připadá na 14. březen, Demjanič organizuje v části Tisova rodného domu v Bytči vzpomínkové akce. Zastupitelé prodej druhé části ve čtvrtek jednohlasně zamítli. *ez*

1 plus 1 > 2

Ve dnech 21.–24. února 2019 se konal v areálu holešovického Výstaviště v Praze již 28. ročník mezinárodního veletrhu cestovního ruchu Holiday World. Jde o nejvýznamnější akci svého druhu nejen v České republice, ale i v regionu střední Evropy. I letos se na veletrhu představil téměř celý svět. Nechyběly národní turistické centrály tradičních evropských zemí ani vzdálených destinací z Ameriky, Asie či Afriky. Novinkou letošního veletrhu je propojení s ve-

letrhem Památky – Muzea – Řemesla, který představil nejzajímavější památkové objekty České republiky včetně památek církevních. Záštitu nad touto výstavou převzalo Ministerstvo kultury ČR. V rámci propojení dvou veletrhů tak došlo k logické synergii mezi památkami, cestovním ruchem a turistikou. Na veletrhu představily své obnovené památky i Federace židovských obcí v ČR, Židovská obec v Praze a Památník Terezín. *ks*

DÁMA A RYTÍŘ ČESKÉ KULTURY

Rytířem české kultury dnes byli jmenováni in memoriam zpěvák Karel Kryl, historik Zdeněk Kalista a scénograf Bedřich Barták. Ocenění získali také spisovatel František Šedivý, dirigent Libor Pešek a dramatik a vrchní zemský rabín Karol Sidon. Titul Dáma české kultury patří spisovatelce a pamětnici holokaustu Erice Bezdíčkové a spisovatelce Heleně Havlíčkové, cenu in memoriam dostaly sestry malířky Květa a Jitka Válvy. Ocenění se předávaly ve Vinohradském divadle v Praze v předvečer zahájení festivalu proti totalitě Mene Tekel.

Ceny dostávají lidé, kteří se nikdy ve svém občanském životě ani v umělecké tvorbě nezpronevěřili nejvyšším mravním zásadám, jak uvádějí pořadatelé. Udílí je festival spolu s ministerstvem kultury. Je potěšitelné, že letošního roku převzali ocenění hned dva výrazní zástupci židovské komunity v České republice. *tk*

OBSAH

- Nárast antisemitismu **3**
- Sídla na tento měsíc **4–5**
- Jsem takový vandrák*
- rozhovor s Harry Farkašem **6–7, 17**
- J. Klenovský: Encyklopedie židovských památek Moravy a Slezska* **8–9**
- Obohacení sbírek ŽM v Praze **10**
- Dvacet let NF Zecher **11**
- Výstava Yusufa Tolgy Ünkeru v istanbulském židovském muzeu* **12–13**
- Z Rotterdamu k Dunaji – dvě ukázky z knihy P. L. Fermora Čas darů* **14–16**
- O hře Toma Kempinského **17**
- Překlad Deníku varšavského ghetta* **18**
- Šoa jako drama* **19**
- Z posledního rozhovoru s A. Ozem **20**
- Izrael: *V čínské pasti* **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Zprávy, kultura, inzerce **24–26**
- Zprávy z obcí **27**
- Zprávy ze světa **28**

Len málo trendov uplynulých troch desaťročí je natoľko viditeľných a zároveň popieraných, ako nárast antisemitizmu. Prehliadaných nie preto, lebo sa tomu termínu politické elity či médiá vyhýbajú. Nevyhýbajú sa, vidia trend a vedia ho aj pomenovať. Dôkazom je aj táto konferencia. Avšak elity aj médiá, až na výnimky, sa zdráhajú nakloniť nad priepasť, ktorú antisemitizmus predstavuje, a uvidieť v bezodnej hĺbke nenávisti veľa z toho, čo človek nechce pripustiť ani sám pred sebou. Preto to popieranie.

V západnom svete je najbežnejší spôsob, ako poprieť patologickú jedinečnosť fenoménu antisemitizmu, priradiť ho do širšej kategórie rasizmu. Rasizmus je bežným hriechom väčšiny ľudských kmeňov a z rasizmu možno obviňovať každého, aj Židov. Absurdným vrcholom tejto kamufláže podstaty antisemitizmu bola Svetová konferencia proti rasizmu, ktorú organizovala OSN v Durbane roku 2001. Tá sa zvrhla v réžii antisemitských mimovládnych organizácií, za väčšieho či menšieho súhlasu veľkej časti reprezentantov demokratických štátov, na orgie antisemitizmu, v ktorých bol štát Izrael obvinený z rasizmu, apartheidu, zločinov proti ľudskosti, a v jeho zastúpení aj Židia ako takí, z antisemitizmu. Nebolo to krátkodobé kolektívne medzinárodné pominutie zmyslov, bola to predzvesť trendu, o ktorom tu dnes rojukujeme.

Toto nás privádza k druhému manévru, ktorým sa antisemitizmus kamufluje – celý problém skryť, reinterpretovať, legitimizovať a redukovať na kritiku Štátu Izrael. To je stratégia, ktorá umožňuje jednoduchým ľuďom, ktorí antisemitizmus nasávali už v rodine, rovnako aj príslušníkom intelektuálnych elít, ktorí sa ním infikovali na ktorejkoľvek univerzite, zaujať pózu spoločenskej morálnej autority a zároveň zostať do morku kostí antisemitami. Umožňuje im tiež vôbec sa neobmedzovať vo verbálnych prejavoch svojej nenávisti, ktorá je v skutočnosti o dve tisícročia staršia ako moderný štát Izrael.

HERZL SA MÝLIL

Po skúsenostiach s vražednými vlnami antisemitizmu koncom 19. storočia či s Dreyfusovou aférou dospel Teodor Herzl a jeho supútníci k presvedčeniu, že príčinou antisemitizmu je absencia vlastného štátu Židov. Herzl veril, že antisemitizmus zmizne založením židovského štátu. Dnes je zjavné, že sa hlboko mýlil – po vzniku štátu Izrael antisemitizmus nezmizol, ale práve naopak, nadobudol rozmery pandémie trvajúcej už dlhé desaťročia. Je fakt, že

v dnešnej dobe, spolu s kamuflovaním tejto starobylej nenávisti ako kritiky Štátu Izrael, veľa ľudí verí a tvrdí, že antisemitizmus zmizne, keď zmizne štát Izrael, ktorý je v ich očiach predsa jeho príčinou. Niektorí by radi dodali, že istotu by zabezpečilo, keby zmizli spolu s ich štátom aj samotní Židia. To je, samozrejme, hlboký a tragický omyl.

Britský historik Paul Johnson opísal antisemitizmus ako formu ochorenia ľudskej mysle, napísal: „Zdá sa, že nedáva (antisemitizmus) o nič viac zmyslu, ako povedzme dáva zmysel malária či meningitída. V celých dejinách je ťažké nájsť jediný prípad, kedy bola vlna antisemitizmu vy-

NÁRAST ANTISEMITIZMU

volaná skutočnou hrozbou zo strany Židov (v kontraste s tou, ktorá existovala iba v predstavivosti).“

Antisemitizmus zohráva deštruktívnu úlohu v živote ľudských spoločností, či už lokálnych komunit, alebo národov. Nenávisť má silu spájať ľudí do komunit a davov a v tomto smere neexistuje nenávisť účinnejšia ako antisemitizmus. V reálnom svete, a ešte viac vo virtuálnom svete internetu a sociálnych sietí, vznikajú spoločnosti prepojené jediným rozpoznateľným motívom – nenávisťou k Židom.

ZDIELANÁ NENÁVISŤ

Pokiaľ pre takéto spoločnosti ktokoľvek reprezentuje iný názorový svet, ako je spoločnosti vlastný, je označený za Žida bez ohľadu na to, či ním je, alebo nie je. Napríklad extrémna pravica vidí Židov ako židobolševikov zodpovedných za komunizmus, naopak komunisti vidia Židov ako nositeľov imperializmu, ktorí riadia finančný systém sveta. Odporcovia migrácie tvrdia, že ju organizujú Židia, moslimovia tvrdia, že v emigrácii im Židia bránia. Mohol by som uviesť mnoho takýchto protichodných tvrdení. A samozrejme pre všetky typy konšpirátorov sú Židia priam nenahraditeľní. Konšpiračná teória sa bez nenávisti nezaobíde, stratila by bez nej príťažlivosť. Hitler potreboval Židov ako cieľ nenávisti, inak by sa konšpiračný svet nacizmu zrútil. Ako sa ukazuje, nacizmus na svoje návraty už nepotrebuje Hitlera, tá nenávisť a jej moc priťahovať a spájať si vystačí. Manipulátori a autokrati tohto sveta potrebujú na udržanie svojej moci svet konšpirácií, pretože na ňom stojí a padá ich mágia, ktorou udržiavajú dav v hypnotickom stave,

Cenou, ktorú Európa zaplatí za tmel antisemitskej nenávisti, bude strata schopnosti reálne vnímať svet. Nenávisť k Židom je prekurzorom násillia, ale nie iba na Židoch. Európa je tehotná násillim. Zdieľaná nenávisť je často jediným dôvodom, prečo sa ľudia vzájomne vyhľadávajú. Práve pre ingredienciu nenávisti majú, okrem fanatických hnutí či xenofóbnych politických strán, aj konšpiračné teórie takú magickú moc priťahovať ľudí.

Bezpečnostná situácia v celej Európe sa z nášho židovského pohľadu výrazne zhoršuje. Pred každým miestom, kde sa žide viac ľudí, musia stáť ozbrojené stráže, nakupovanie v supermarkete, návšteva múzea či koncertu sa môže kedykoľvek zmeniť na krviprelievanie. Navyše, európsky antisemitizmus dostal v posledných rokoch výraznú posilu – islamský antisemitizmus, ktorého nositelia sú súčasťou migračných vln smerujúcich na náš kontinent. Tento fenomén je možné zhrnúť do jedenej vety: Moslimovia prichádzajú, Židia odchádzajú. Vo Francúzsku, Švédsku, Veľkej Británii, Belgicku ale aj v iných krajinách, sa historické židovské štvrte vyprázdňujú. V školách je na vzostupe antisemitizmus a to najmä zo strany žiakov vyznávajúcich prísne formy islamu. Dochádza aj k nárastu salafizmu, pričom antisemitizmus je jeho súčasťou. Židovské deti sú kvôli bezpečnosti nútené opúšťať verejné školy. V mnohých európskych mešitách sú militantné protizidovské kázania, web Middle East Media Research Institute dokumentuje desiatky mešít, v ktorých sa takto šíri militantný antisemitizmus, ale štátne orgány nijako nezasahujú.

Nemôžeme podceňovať tradičný pravícový antisemitizmus, ale mnohé prejavy dnešného antisemitizmu vychádzajú z prostredia európskej ľavice, ktorá sa snaží antisemitizmus maskovať antisionizmom. V týchto antisemitických postojoch sa ľavica spája s islamistami, ktorí popierajú práva žien, slobodu vyznania a všetky práva hlásané práve ľavicou. Ľavicovú rétoriku boja proti sionizmu si rovnako osvojili aj neonacisti a fašisti. Poslanci slovenského parlamentu za Kotlebovú stranu sa prejavujú množstvom „antisemitských“ a niekedy aj otvorene antisemitských prejavov, statusov, článkov a hesiel. V skvelej zhode s militantným islamom, ktorý síce salónne kritizujú, ale v skutočnosti s ním solidarizujú.

Časť príspevku predsedu ÚZ ŽNO Igora Rintela predneseného 6. februára 2019 na konferencii venovanej boju proti antisemitizmu v rámci krajín OBSE. (Krátene)

SEDM SVĚTEL DUŠE (PARŠAT VAJAKHEL)

V oddíle Truma dal Bůh Mošemu detailní příkazy ke stavbě svatostánku, vnitřního příbytku a zařízení svatyně. Zvláštní pozornost při tom vyvolává text týkající se menory a jejího uspořádání až po její lampy. Na jeho závěr Bůh Mošeho vyzve: „Dívej se a dělej vše podle jejich předlohy, již je ti ukázána na hoře!“ Raši k tomu říká, že „Mošemu bylo zatěžko pochopit dílo menory, dokud mu Svätý, buď požeňhán, neukázal ohnivou menoru“, jak je to uvedeno v traktátu Menachot 28a: „Tři věci byly pro Mošeho těžké k pochopení, takže mu je Svätý, buď požeňhán, musil ukázat prstem, a to i v případě menory, protože je psáno: *Toto je dílo menory*,“ s ukazovacím zájmenem. Rabi Akiva to v midraši Šemot raba zdůvodňuje důrazem na význam slov *mikša hi*, jež vyvracejí výklad, že by zlatá menora měla být sestrojena z jednotlivých dílů. *Mikša hi* znamená, že má být vytepaná z jednoho valounu zlata a její základna, ramena a kalichy, poupata a květy z ní mají vyrůst jako ze skutečného mandlovníku.

Že Mošemu bylo z nejtěžšího, *min kaše*, pochopit dílo menory, vyplývalo ze samotného principu. Proto mu podle midraše Sifre, Svätý, buď požeňhán, řekl: „Vezmi valoun zlata, hoď jej do ohně a vyjmi a ona se udělá sama, poněvadž je řečeno, že její kalichy, poupata a květy budou z ní.“ Tím spíše je pozoruhodné, že Bůh stavbu svatostánku včetně menory svěřil Becalelovi, a on, jak se píše v oddíle Vajakhel, „udělal všechno tak, jak Hospodin přikázal Mošemu“ (2M 38,22). „Svícen z ryzího zlata udělal z jednoho kusu, jeho základnu a každé jeho rameno, a z něj vystupující kalichy, poupata a květy atd., vše vytepano z jednoho kusu ryzího zlata. A udělal sedm jeho lamp a jeho kleštičky a lopatky také z ryzího zlata, z valounu ryzího zlata udělal svícen i se všim jeho náčiním“ (2M 37,17–24). Proto řekl Moše synům Jisraele: „Hospodin povolal jmenovitě Becalela, syna Uriho, Churova syna z Jehudova kmene. Naplnil jej (jeho srdce) Božím duchem, moudrostí, rozmyslem a znalostí každého řemesla. A schopností myslet myšlenky, aby dělal se zlatem, se stříbrem a s mědí.“

Tomu, proč byl Becalel vybrán, napovídají i jména jeho předků. Předně byl synem Uriho, „mého ohně“, a ten byl synem Chura, jenž „byl vytržen“ ze společenství živých, poněvadž se vzpíral zhotovit lidu zlatého býčka. Toho, kterého pak udělal Mošeho bratr Aharon, když hořil sebrané

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Menora, kresba Mark Podwal.

zlaté ozdoby do ohně a vyšel z toho býček. Ne náhodou to také byli tito dva, Aharon a Chur, kdo každý z jedné strany podpírali Mošeho paže, když žehnal Izraeli při válce s Amalekem. Jeden byl pak zabit, protože se z bázně Boží vzpíral udělat, co druhý udělal z lásky k míru. Pokud jde o samotného Becalela, jeho jméno je v traktátu Berachot 55a vykládáno jako *be-cel el*, tj. ve stínu božím, a rabi Jehuda k tomu připojuje ústní tradici, podle níž „uměl kombinovat písmena, jimiž byla stvořena nebesa a země“, protože je psáno (Př 3,19), že „Hospodin založil Zemi moudrostí, rozmyslem ustanovil nebesa a jeho poznáním byly proniknuty propasti“. Jestliže chápeme moudrost jako božskou intuici, rozmysl, *bina* nebo *tvuna* je schopnost z ní vyvozovat zákonitosti, a *daat*, poznání nebo znalost, vede k uchopení konkrétního problému z nejvyšší blízkosti. Proto je dáván *daat* v případě uměleckého díla do přímého vztahu k materiálu, s nímž umělec pracuje.

To, co v případě vytvoření menory z jednoho kusu zlata bylo pro Mošeho těžkým oříškem, vyřešil Becalel přirozeně, protože k tomu byl nadán a byl schopen „myslet myšlenky“, totiž myšlenky Boží. Výpočet, že mu v době stavby svatostánku bylo teprve třináct let, proto neudíval. Dokonce byl i schopen učit jiné, jak s tímto nadáním zacházet. Díky svému božskému nadání pronikl k podstatě věci a věděl, že je nutné vrhnout materiál do metafyzického ohně slov, kterými Bůh dílo menory Mošemu popsál.

Přesto se domnívám, že hlavní problém menory byly lampy. Bůh totiž Mošemu přikázal: „Udělej sedm jeho lamp, a on jeho lampy vyzvedne tak, aby osvětloval protějšek jejich tváří“ (2M 25,37). K tomu říká Raši, že se příkaz, aby vyzvedl lampy tak, že osvítil protějšek tváří menory, netýká velebně, ale Becalela. Že „udělá hubičky šesti lamp na vrcholku ramen, vycházejících z jejich stran okolo prostředního tak, aby jejich světlo svítilo odtud i odtud ke střednímu, jenž je tělem menory“, a Mošemu to bylo tak těžké k pochopení, že mu Bůh musil ukázat ohnivou menoru shůry.

Raši si musel být vědom, že je to v rozporu s tím, co je psáno v oddíle Behaalotcha (4M 8,1), kde Bůh Mošemu přikazuje: „Pověz Aharonovi a řekni mu: Budeš-li zvedat sedm těch lamp, ať těch sedm lamp svítí naproti tvářím té menory,“ a jak by k tomu mohlo sloužit prostřední světlo? Odpověď na tuto otázku však naznačuje už citovaný midraš Sifre. „Budete-li bedliví zapalovat (doslova vyzvedat) před mou tvář její lampy, ochráním vaše duše ode všeho zla. Protože je řečeno: Lidská duše je Hospodinovou lampou (Př 20), a duše jsou přirovnány k lampě, a je psáno, „budeš-li zvedat ty lampy“.

Jde o to, že šest lamp na vnějších ramelech má být nasměrováno k centrální podstatě menory, tj. duši, a tak bude všech sedm lamp zvedat své světlo ke světlu ohnivé menory shůry.

Právě to ale chápal Becalel, poněvadž si jako umělec byl vědom, že předlohou symbolického artefaktu jsou myšlenky. Paralela mezi zrozením zlatého býčka z nečistého ohně „druhé strany“ a zrozením zlaté menory ze svatého ohně ukazuje, že naši moudří hluboce chápali podstatu umělecké tvorby, jak její vznešené poslání, tak smrtelné nebezpečí, nesměruje-li duši vzhůru k jejímu božskému Já. Jak je řečeno v Davidově Žalmu 145: „On otevírá tvou ruku a vůli sytí každého živého.“

EFRAIM K. SIDON

KLI JAKAR

Na sedmý den měsíce adar připadá 400. výročí úmrtí významného rabína Efrajima Šloma Lunčice (1550–21. 2. 1619), řečeného Kli jakar. Poté, co působil jako hlava ješivy ve Lvově, stal se vrchním rabínem v Praze. Pražské židovské společenství a celý židovský svět mu vděčí za mnohé: byl inspirující řečník, který se soustředil na ochranu prostých a chudobných lidí. Roku 1618 nechal napsat na stěny Staronové synagogy citát od rabína Jose ben Halafty z traktátu *Bava Batra*. Je tam dosud a praví: „Ten, kdo praví amen, je větší než ten, kdo žehná“ (*Brachot* 53b). Za několik měsíců po vepsání citátu rabín Lunčic zemřel.

Prostřednictvím svého slavného komentáře k Tóře *Kli jakar* (Vzácná nádob) vykládá rabín Lunčic, jak nás Tóra učí chovat se k ostatním, především k chudým, spravedlivě. Lunčicův komentář umožnil zprostředkovat důležité morální lekce jednoduchým výkladem textu, což bylo pro tehdejší dobu něco přelomového. Majetní lidé získávali prestiž z peněz, které půjčovali na úrok chudobným. Skutečnou odměnu za velkorysost však měli dle vrchního rabína očekávat nikoli v podobě moci v tomto světě, ale v duchovní odměně ve světě příštím.

Mezi touto myšlenkou a citátem na stěnách Staronové synagogy existuje souvislost. Jednoduchý výklad tohoto výroku říká, že chvála Hospodina není úplná, aniž by ho ostatní potvrdili, stejně jako smlouva, která je neplatná bez podpisů svědků. Proto ten, kdo odpovídá amen, činí více, než člověk, který by sám pronesl požehnání. Ale je možné, že rabín chtěl poukázat na to, že výrok platí především pro tehdejší představitele komunity?

Z komentáře ke *Kli jakar* víme, že autor měl k vedení tehdejší obce výhrady. Výrok „Ten, kdo praví amen, je větší než ten, kdo žehná“ nezdůrazňuje vedení obce, ale samotné věřící. Když se společně modlíme v synagoze, je kantor vyslancem společenství, které ho pověřilo, aby se za ně modlil. Jakkoli vede modlitby, jeho činnost by neměla význam, pokud by na požehnání, která pronáší, neodpověděli věřící amen. Možná to byla narážka na tehdejší obyčejné lidi. Poskytuje nám však zásadní ponaučení: často máme sklón zdůrazňovat své vlastní činy, domnívat se, že zásluhu mají jen vůdci. Lunčic nám říká, že to tak není. Skutečné zásluhy mívají ti, kdo jsou za scénou, nikoli hlavní účinkující.

BRYAN WOOD, kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – březen 2019
adar I./adar II. 5779

Staronová synagoga

1. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.25 hodin
2. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 hf: 2 Kr 12,1–17 mincha konec šabatu	17.00 hodin 18.33 hodin
7. 3.	čtvrtek	1. den Roš chodeš adar II.	
8. 3.	pátek	2. den Roš chodeš adar II. večerní bohoslužba	17.36 hodin
9. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA RIŠONA PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 hf: 1Kr 7,51–8,21 mincha konec šabatu	17.15 hodin 18.44 hodin
14. 3.	čtvrtek	den narození a úmrtí Moše Rabenu	šachrit 8.30 hodin
15. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.48 hodin
16. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR VAJIKRA 3M 1,1–5,26 mf: 5M 25,17–19; hf: 1S 15,2–34 mincha konec šabatu	17.30 hodin 18.56 hodin
20. 3.	středa	<i>půst Esterin</i> předvečer PURIM	4.28–18.46 hodin 18.36 hodin
21. 3.	čtvrtek	PURIM šachrit (Vysoká syn.)	8.15 hodin
22. 3.	pátek	ŠUŠAN PURIM večerní bohoslužba	17.59 hodin
23. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠENIJA CAV 3M 6,1–8,36 hf: Jr 7,21–8,3; 9,22–23 mincha konec šabatu	17.40 hodin 19.07 hodin
29. 3.	pátek	večerní bohoslužba	18.10. hodin
30. 3.	sobota	ŠABAT PARA ŠMINI 3M 9,1–22 mf: 4M 19,1–22; hf: Ez 36,16–38 mincha konec šabatu	16.50 hodin 19.22 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.

*Večerní bohoslužby se zde konají 1. 3. v 17.25 hodin
a 15. 3. v 17.48 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

JSEM TAKOVÝ VANDRÁK

Rozhovor s fotografem a bývalým předsedou obce v Kolíně n/R

Foto František Čermák.

Harry Farkaš se narodil roku 1947 v Bratislavě, vyrůstal v Děčíně v rodině rabína Dr. Bernarda Farkaše a jeho manželky Charlotty, roz. Jonapové. Roku 1957 byl jeho otec zatčen, ve vykonstruovaném procesu obviněn z ilegální činnosti a odsouzen; strávil 16 měsíců ve vězení. Po propuštění rodina odešla do Karlových Varů a roku 1961 do Prahy, roku 1964 požádala o vystěhování do Izraele. Tam Harry odjel sám, odtud roku 1966 za rodiče do Německa, kde již zůstal. Vystudoval fotografickou školu, poté začal pracovat ve veřejnoprávní televizi WDR jako kameraman. V letech 1977–80 a 1997–2000 byl předsedou Židovské obce v Kolíně n/R. Od pádu komunismu se vrací do rodné země, na Biofarmě Slunečná na Šumavě založil Galerii Slunečná, kde pořádá výstavy. Sám fotografoje a vystavuje, je členem sdružení UNFOCUSED.

Pane Farkaši, narodil jste se v Bratislavě, vyrůstal v Děčíně s vazbami na Podkarpatskou Rus. Je to tak?

No jo, já jsem od narození takový vandrák. Ale v Bratislavě jsem se narodil jen proto, že tam máma měla starší sestru a byla tam židovská nemocnice. Naši tenkrát žili v Děčíně, kde táta rabínoval už před válkou a odkud musel v roce 1938 utéct. Byl nejstarší z dvanácti dětí, narodil se v ortodoxní rodině v Podkarpatské Rusi, v Jasině, ale bohužel jsem se od něj o jeho dětství moc nedozvěděl. Víím ale, že několik jeho sester přežilo holokaust, zatímco z máminy rodiny, která pocházela taky z dvanácti dětí, z Prešova, přežily jen ona a jedna sestra. Otčův bratr odjel ještě před okupací do Palestiny, vstoupil do Irgunu a bojoval proti Britům. Znal se s Menachemem Beginem, který mu prý přišel na svatbu.

Jak na děčínské dětství vzpomínáte?

Děčín mého dětství, to byli hlavně Židé z Podkarpatské Rusi. Přišli tam za tátou,

přistěhovaly se i jeho sestry a několik známých. Otec vystudoval před válkou rabínský seminář v Breslau, dnešní Vratislavi; studoval i orientalistiku v Berlíně, měl doktorát. Studoval též v Budapešti. Za války prošel Osvětimí a dalšími tábory, ztratil ženu a syna. Matka prošla stejným a možná ještě horším peklem, protože byla v Osvětimi tři roky. V Děčíně pak spolu začali nový život. O tom starém, hlavně o válce, mi nikdy nic neřekli.

Táta měl titul oblastní rabín, takže působil nejen v Děčíně, ale jezdil po okolních obcích: do Teplic, Ústí, Liberce, do Mariánských Lázní, kde bylo hodně přeživších, ale taky do Karlových Varů a na další místa, třeba i do Českých Budějovic.

Komunita byla ortodoxní, v synagoze seděly ženy na galerii, na kterou vedly točité schody, jedli jsme košer. Byla to dost čínorodá komunita, slavili jsme společně svátky, děti hrály divadlo. Táta učil kluky před bar micva. Na trhu jsme kupovali živého kapra, já jsem si s ním pohrával, a v pátek večer jsem ho měl na talíři při šabatové večeři jako gefilte fiš. Nejedl jsem ho, protože to byl můj kamarád.

Měli jste hodně přátel?

Ano, hlavně židovských. A vzpomínám si, že dost našich známých byli řemeslníci: pan Tanenbaum byl sklenář, bratři Sternovi byli krejčí, pan Gross byl řezník. Maminka byla učitelka, měla přítelkyni, také učitelku, která přišla z Mukačeva, a její syn byl můj nejlepší kamarád. Židé se ale museli přizpůsobit životu v tuhém komunismu. Postupně Židé odcházeli, odjely i tety – jedna do Izraele, dvě do Ameriky, pak jsme měli jednu budapešťskou tetu, která utekla v roce 1956 a také skončila v Americe, stejně jako další teta, která přežila válku v Palestině. Takže jsem měl spoustu příbuzných v emigraci, ale my jsme byli sami. A když mi bylo deset, zatklí tátou.

Předcházelo jeho zatčení sledování, výslechy?

Jako rabína ho státní orgány jistě sledovaly. Jezdili jsme často do Ústí nad Labem za předsedou tamní obce, myslím, že se jmenoval Goldberger. Když otce zavřeli, obvinili ho z ilegální činnosti. Přitom jedině, co dělal, bylo, že distribuoval prostředky, které izraelské velvyslanectví poskytovalo nemocným a starým lidem, většinou těm,

kdo přežili koncentráky a nikoho neměli. Spolu s ním zatklí i předsedu ústecké obce a několik dalších židovských činovníků. Dostal dva roky, odseděl si šestnáct měsíců, pak ho pustili na amnestii roku 1959. Nejlepší na tom bylo, že když seděl, komunisti tu činnost zlegalizovali, ale celou skupinu nechali ve vězení. Když ho pustili, dostal místo rabína v Karlových Varech. Chtěli hostům ze Západu ukázat, jak se tu Židé mají dobře.

Jak mluvil o věznění?

Nestěžoval si, byl už takový. Když byl ve vězení, měl problémy se žaludkem, dokonce ho tam operovali. Operaci prováděli vězni – skvělí židovští lékaři.

Měli jste pak nějaké problémy s lidmi v Děčíně, mohla maminka učit?

Ve škole učila dál, hodně jí podržela jedna kolegyně, která nebyla Židovka. Problém nebyl jen v tom, že tátou komunisti zavřeli, ale taky v tom, že předtím se konaly procesy se Slánským a dalšími, a lidi se k tomu museli vyjadřovat, i v té mámině škole. Pamatuji se, jak matka jednou přišla za školy, hrozně rozčilená a říkala, že v práci „hecuje“ proti Židům, a totéž říkala, když chodila na soud s mým otcem. Ale nutno říct, že na škole pracoval jako zástupce ředitele jistý pan Stárek, sice komunista, ale ještě z předválečné doby, a ten se k ní choval slušně, učila dál. Kdyby se to stalo o pár let dřív, za Stalina, asi by to bylo jinak. Já sám si na žádné útoky spolužáků nebo učitelů nepamatuju.

Byla maminka kurážná?

Určitě nebyla zakřiknutá. O tom svědčí už fakt, že ačkoli pocházela z Prešova z ultraortodoxní rodiny (její otec byl kantor, navíc kohen), prosadila si, že půjde studovat. Tehdy to nebylo běžné ani v normálních rodinách, natož v takhle ortodoxních! Vystudovala učitelský institut, spolu s ní tam byly ještě tři Židovky.

Jaký byl váš otec rabín? Psal něco?

To nemohu posoudit, byl jsem dítě. Psal kázání, která pponášel v sobotu a na svátky v synagoze. Když rodiče zemřeli a já jsem vyklízel jejich byt, našel jsem tyhle deraši. Vzal si je s sebou do emigrace, takže pro něj něco znamenaly. Ještě jsem je neprostudoval, ale asi to bude zajímavé, protože vznikaly v komunistickém Československu, takže možná v nich jsou nějaké narážky. Ale nevím, teprve se tím budu zabývat. Psal též na různá témata do ročenky.

Co vám utkvělo v paměti z Karlových Varů?

Znal jsem tam už z dřívějších bezdětných manželů, byli jako můj strýc a teta. On byl masgich, zpracovával košer maso a vyráběl i párky, při tom jsem mu někdy pomáhal. Ve Varech jsem měl bar micva, což byla velká sláva se spoustou hostů z různých obcí.

Pak mě na prázdniny poslali do Galanty, abych zažil skutečný židovský život. Byla tam praktikující obec se vším všudy, Židé v ní sice žili primitivněji, ale blíž k ortodoxním základům. Zažil jsem tam rituální porážku, schitu, modlili jsme se a učili v sobotu dlouho do večera, až do hvězd. Než jsem dostal snídani, musel jsem si nasadit tefilim a pomodlit se, a když jsem udělal v modlitbě chybu, musel jsem začít znovu. Dnes se tomu směju...

Nakonec jste se dostali do Prahy.

Když zemřel rabín Dr. Gustav Sicher, táta dojížděl do Prahy, a pak mu nabídli i místo. Stěhovali jsme se v létě roku 1961, tehdy se zrovna stavěla berlínská zeď. Nastoupil jsem do školy na náměstí Curieových a pak na Gymnázium Jana Nerudy v Hellichově ulici. Ještě ve Varech a pak na základce v Praze jsem začal fotografovat, naučil jsem pracovat v temné komoře a na gymnáziu jsem pokračoval. Rodiče mi koupili fotoaparát a později filmovou

kameru. Měli pocit, že to je řemeslo, kterým bych se uživil i ve světě. O prázdninách jsem brigádníčil v televizi jako pomocný osvětlovač. Připravoval jsem se na studia na FAMU.

Uvažovali rodiče o emigraci?

Jistě. Se mnou mluvili o odjezdu do Izraele, což mě zaujalo, protože jsem toho dost věděl z materiálů, které táta dostával z izraelské ambasády. Otec také přes své kontakty zařídil, abych tam mohl nastoupit do školy. Hodně jsem četl a představa, že budu žít v zemi, kde Židé něco dokázali a nebyli pronásledováni, mě lákala. Rodiče podali žádost o vystěhování, byla s tím spousta vyřizování, ale v létě 1964 jsme ho dostali. Abych nepromeškal začátek školního roku, rodiče mě poslali napřed. Jel jsem z Prahy do Vídně, odkud jsem měl odletět do Izraele, to už bylo zařízení přes Židovskou agenturu. Jenže já jsem chtěl ještě cestovat, a tak jsem naschvál zmeškal letadlo a nezbylo, než abych jel vlakem přes Itálii a pak lodí. Přesně to jsem si přál a obstaral si v už Praze víza.

Jak jste to letadlo zmeškal?

Zavřel jsem se na záchodě. Dodatečně se musím úředníkům z Židovské agentury omluvit... Nejprve jsem jel s lidmi z Československa, cestoval jsem se známými, pamatují si pana Spiegela z liberecké obce. Asi tři dny jsme zůstali v Neapoli. To bylo krásné. Pak nás rozdělili a já a ještě nějací rumunští Židi jsme jeli do Bari a odtud vypluli na takové řecké kocábce, bylo mi strašně špatně. Vylezli jsme v Řecku v Pireu, pak se plulo dál, bylo to dobrodružství. No a v Izraeli jsem vytáhl adresu na strýce, lidi ze Sochnutu mi dali nějaký peníze a posadili mě do taxíku a já jel za strejdou.

Žil jste u něj?

Kdepak, žil jsem v internátě Alonej Jichak, kde byly děti z celého světa, za touto strejdou jsem jezdil o prázdninách

Manželé Farkašovi s Harrym (vzadu vpravo) v Děčíně. Foto archiv H. F.

a svátcích. Absolvoval jsem ulpan a jednétnou třídu, necelé dva roky. A pak jsem si uvědomil, že pořad neumím hebrejsky tak dobře, abych odmaturoval, a na soukromou školu jsem neměl peníze. Mezitím jsem se dozvěděl, že naši přes Vídeň emigrovali do Německa, kde otec dostal v Cáchách místo oblastního rabína. Rodiče nesouhlasili, abych v Izraeli zůstal sám, nechtěli být bez jediného syna, a tak jsem v létě 1966 odjel za rodiči.

Další stěhování...

Vždyť to říkám, vandrák. V Německu jsem absolvoval fotografickou školu v Kolíně nad Rýnem a začal jsem pracovat v televizi, nejprve jako asistent a pak samostatný kameraman. Přitom jsem pořad fotil, měl jsem výstavy, různé expedice, zákazníky, prodával jsem.

Specializoval jste se na něco?

Na koně. Tedy nejen na koně, ale na jejich rasy a místa, odkud pocházejí. Začal jsem

na jednom místě v Německu, kde žiji v přírodě na pozemcích nějakého šlechtice divocí koně, je to tam unikát. Pak jsem jel třeba na Shetlandy a fotografoval tamní poníky, pak na Island, kde jsou islandští poníci. Koně mi učarovali, procestoval jsem za nimi kus světa.

A jak jste se v Německu cítil? Přijel jste z Izraele, vaši rodiče byli oba přeživší...

Nejel jsem tam rád, to přiznávám. Rodičům jsem se divil, ale oni mi řekli: „Tohle je jiný Německo. Demokratický.“ Fakt je, že tam táta měl práci, což by se mu v Izraeli asi nepovedlo, dostali odškodnění... Do školy jsem nastoupil v dubnu 1967, v červnu vypukla šestidenní válka. A hned jsem měl jasno, jaké mám spolužáky. Bylo nás hodně, z různých koutů světa, z Izraele jsme byli dva, ten druhý byl Palestinec, ale křesťan z Nazaretu; byli tam samozřejmě Němci, Norové, Holanďani, lidi z Indonésie, Peršani, Libyjec. Když vypukla ta válka, při Izraeli stáli Němci a většina Evropanů, Peršani se mezi sebou pohádali, Libyjec a Egypťan hodně hecovali proti Židům. Bylo to bouřlivé. Za rok jsem spolužákům vyprávěl o pražském jaru, pak o sovětské okupaci...

Vy jste později působil ve vedení kolínské židovské obce.

No jo, oni potřebovali mladší lidi. Byl jsem v reprezentaci a dvakrát předsedou. Ale v Kolíně je to čestná funkce a předsedové jsou tři, aby práci zvládli. Když jsme začínali ve vedení, obec měla asi 1200 lidí, hodně přeživších, lidi z Německa a také z Polska, spousta jich mluvila jidiš. Byli tam i lidi, co přežili válku v úkrytu, nebo se vrátili z Izraele.

Rodiče se mezitím přistěhovali do Kolína, a protože v roce 1968 přišla vlna Českoslovráků, měli kolem sebe spoustu známých. V předsálosti synagogy, o jejíž rekonstrukci se zasloužil kancléř Adenauer, se jednou sešli tehdejší ministr zahraničí Moše Dajan s německým ministrem Dietrichem Genscherem, a já jsem tu schůzku musel organizovat. Po palestinských a levičových teroristických útocích v Německu jsme vybudovali bezpečnostní vstup. Ale nejvíc práce bylo v devadesátých letech – když přijížděli ruští Židé.

Nemohli sehnat práci?

Rusové neuměli německy, jejich kvalifikace se neuznává, byla nezaměstnanost. Hodně jsme jim pomáhali. Rozšířili jsme školkou a přednostně jsme přijímali děti imigrantů, takže místní prskali. Sehnali jsme učitelku, aby učila děti ve školce německy, rozšířili jsme sociální oddělení. (pokračování na str. 17)

MORAVA A SLEZSKO

Encyklopedie židovských památek Jaroslava Klenovského

Koncem loňského roku vyšla v nakladatelství Grada Publishing dlouho očekávaná publikace Jaroslava Klenovského (nar. 1954 v Brně) *Encyklopedie židovských památek Moravy a Slezska*. Autor knihy, brněnský architekt, je našim čtenářům jistě známý: problematikou především moravských židovských nemovitých památek se zabývá už víc než čtyřicet let a po roce 1989 se jejich průzkumu, rekonstrukci a ochraně věnuje profesionálně. V posledních třech desetiletích publikoval velké množství

drobných monografií o památkách jednotlivých židovských obcí, četné časopisecké a sborníkové studie, včetně scénářů dokumentárních filmů, libret výstav a stálých i příležitostných muzejních expozic. Podílel se na opravách řady nemovitostí, vypracování studií židovských čtvrtí a navrhl i řadu pamětních desek.

Autorova architektonická a urbanistická erudice se uplatnila především v obecněji pojatých úvodních kapitolách, věnovaných stavebnímu vývoji

PŘEHLED A KLASIFIKACE

Knihy se skládá z několika částí, po stručném přehledu historie židovského osídlení Moravy a Slezska následují kratší úseky o separačních plánech židovského osídlení z roku 1727,

Část veduty města Hodonína s židovskou čtvrtí a synagogou, 1719.

židovských podnikatelích a památnících, resp. pamětních deskách s židovským podtextem. V závěru úvodu se nachází chronologický přehled existence židovských obcí podle autorových kritérií a stručný statistický přehled počtu židovského obyvatelstva v období 1754–1939. Přehled historie židovského osídlení je pak podán ještě jednou, a to v podobě chronologické tabulky od prvních písemných zmínek v 10. století až po současnost.

Pak následuje několik podrobných odborných pojednání o jednotlivých typech zkoumaných nemovitých památek, a to židovských čtvrtí, synagog a hřbitovních ploch. Autor se jimi zabývá z hlediska urbanistického a architektonického, v rámci sídelních okrsků rozebírá jejich funkční členění, u synagog pro změnu řeší jejich provozně-dispoziční řešení. Výsledkem je zpracovaná klasifikace židovských čtvrtí

a synagog, názorně podepřená řadou příkladů a schémat. V případě hřbitovů rozeznává jejich typologii v rámci vývoje náhrobků, předkládá jejich výtvarné pojetí a užitou symboliku. Dále si autor všímá ohradních zdí, vývoje hřbitovních budov, jako jsou márnice a obřadní síně, a v neposlední řadě věnuje pozornost vegetaci a obnově hřbitovních ploch po roce 1989.

Každé kapitole předchází pečlivě provedená rozkladací mapa, pouze v případě hřbitovů se nachází na konci kapitoly s vhodnějším rozkladem do pravé strany. Z mapové legendy vyčnívá značka pro „přechodné období“ (16.–17. století), jak autor označuje mezidobí mezi středověkem a raným novově-

kem, kdy došlo v případě několika lokalit pouze ke krátkodobému osídlení. Toto označení může být pro některé čtenáře matoucí, neboť uvedený časový úsek je už vyhrazen pro tzv. tradiční období (16.–1. pol. 19. stol.).

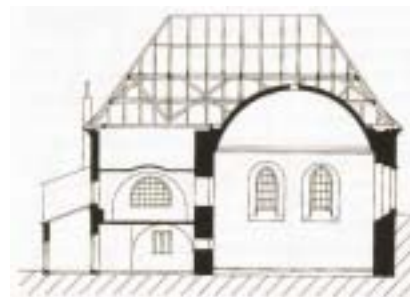
VLASTNÍ ENCYKLOPEDIJE

Jádrem publikace je encyklopedická část, která zabírá úctyhodných 330 stran velkého formátu a představuje na 128 moravských a slezských lokalit. Každé encyklopedické heslo obsahuje v záhlaví kromě současného českého názvu i historické názvy

Synagoga v Jiřicích u Miroslavi, 1950.

a specifickým prvkům židovských čtvrtí, synagog a hřbitovů.

Dolní synagoga v Mikulově, podélný řez.

(v němčině a polštině, příp. jidiš ekvivalent) a zeměpisné zařazení lokality (chybí pouze u dvou slezských hesel Frýdek-Místek, Osoblaha a ji-

homoravských Valtic). Hesla jsou uvedena první písemnou zmínkou se stručným přehledem vývoje židovského osídlení do vzniku židovské náboženské obce nebo modlitebního spolku. Pak následuje statistický přehled židovského obyvatelstva na základě výsledků z oficiálních sčítání obyvatelstva z let 1880–1930, dále autor předkládá výčet významných

Synagoga ve Strážnici, 1930.

rodáků, případně nabízí ekonomickou mikrohistorii v podobě přehledu továren a jiných významných hospodářských institucí, na jejichž vzniku měly podíl osobnosti z řad židovské menšiny. Hlavní část encyklopedických hesel tvoří velmi podrobný popis jednotlivých židovských památek, existujících i zaniklých, v pořadí židovská čtvrť – synagoga/modlitebna – hřbitov. V závěru je heslo uzavřeno odkazy na další literaturu, vážící se k historii židovského osídlení v dané lokalitě.

ILUSTRACNÍ MATERIÁL

Významnou složkou knihy jsou ilustrace, plánky a mapy. Téměř u všech

Klenba synagogy v Lipníku, 2009.

lokalit je připojen ideální nebo situační plánec židovské čtvrti s vyznače-

ním dochovaných i zbořených domů, desítky dalších plánků a průřezů budov zobrazují polohu, půdorysy a stavební strukturu synagog, hřbitovů a hřbitovních obřadních síní. V některých případech jsou ilustrace doplněny snímky z archivních materiálů, např.

z pozemkových knih, architektonických návrhů synagog a jiných objektů, dále z knih synagogálních sedadel, příp. jsou ilustrativně doprovázeny pečeti jednotlivých židovských náboženských obcí. Hlavní část ilustrací však tvoří několik set fotografií, názorně dokumentujících dnešní stav někdejších židovských ulic a budov (včetně interiérů) a jejich stavebních nebo uměleckých detailů, hřbitovních areálů i typických náhrobků. Většinu současných snímků zpracoval autor monografie sám a jsou pečlivě datovány. V případě neexistujících objektů je připojen historický snímek, jednotně převedený do sépiového zbarvení a s nezbytným odkazem na současně uložený snímek. Seznam zkratk, použitých v popisných ilustracích, lze nalézt na začátku publikace, škoda jenom, že úplně nesleduje abecední princip, takže čtenář musí svou „zkratku“ často hledat až do konce.

Knížka je doplněna rejstříkem německých názvů obcí, slovníkem odborných výrazů z oblasti judaismu a dějin umění, výběrovou bibliografií k problematice židovských památek Moravy a Slezska,

Synagoga v Třešti, 1998.

přehledem důležitých internetových adres k tomuto tématu a v neposlední řadě medailonkem autora. Encyklopedie vychází po téměř dvaceti letech od autorova předchozího přehledu existujících židovských památek na Moravě a ve Slezsku (*Židovské památky Moravy a Slezska*, Brno 2001) a po sedmi letech od reprezentativního souboru dochované synagogální architektury na území České republiky

Židovská ulice ve Velkém Meziříčí, 1900.

(*Brány spravedlivých. Synagogy Moravy, Slezska a Čech*, Ústí nad Labem 2012). Tato kniha tak představuje autorův bilanční souhrn poznatků a dat o problematice židovských čtvrtí, synagog a hřbitovů na Moravě a ve Slezsku a nabízí neocenitelný zdroj informací pro odbornou i širokou veřejnost

(dp)

VZÁCNÉ DOKUMENTY

Židovské muzeum vydrazilo v New Yorku cenné listiny

Světznámý aukční dům Sotheby's uspořádal 19. prosince 2018 v New Yorku aukci nazvanou *Important Judaica, Including a Distinguished Private Collection*, v níž se dražilo více než dvě stě židovských starožitností. V katalogu se mezi nabízenými předměty objevily také čtyři položky bohemikálního původu. Jednalo se z hlediska historického, kulturního a diplomatického o mimořádně zajímavé listiny z období 16.–18. století. Jmenovitě o privilegium Maxmiliána z Ditrichštejna pro mikulovskou židovskou obec z roku 1591, vrchnostenské privilegium Leopolda z Ditrichštejna pro rabína Davida Oppenheima z roku 1700, dále osvědčení o způsobilosti k výkonu profese ranhojiče z roku 1739 a konečně plnou moc představenstva pražské židovské obce z roku 1687. První tři uvedené listiny navíc pocházely ze soukromé sbírky dr. Richarda Teltschera, známého obchodníka a filantropa, který proslul mimo jiné jako zakladatel Židovského ústředního muzea pro Moravsko-Slezsko v Mikulově.

Plná moc představenstva pražské židovské obce z roku 1687.

Židovské muzeum v Praze se rozhodlo zúčastnit newyorské dražby, protože bohemikální judaika takového významu se objevují na aukcích zcela ojediněle a příležitost pro obohacení našich archivních sbírek tak zajímavými dokumenty by se s největší pravděpodobností nemusela dlouhá léta opakovat. V aukci se podařilo vydražit tři ze čtyř nabízených dokumentů. Konkrétně bylo zakoupeno privilegium Maxmiliána z Ditrichštejna pro židovskou obec v Mikulově z 1. listopadu 1591, které je nejen nejstarším dochovaným privilegiem pro tuto obec, ale též významným histo-

Osvědčení o způsobilosti k výkonu profese ranhojiče z roku 1739.

Privilegium Maxmiliána z Ditrichštejna pro mikulovskou židovskou obec z roku 1591.

rickým pramenem pro studium židovské samosprávy. Ohledně této starobylé listiny je zajímavá také okolnost, že odborná literatura ji dlouhá léta pokládala za ztracenou.

Druhým vydraženým dokumentem je plná moc představenstva Pražské židovské obce pro právní zastupování ve věci sporu o pozůstalost po Mordechaji Maiselovi, která byla sepsána 2. ledna 1687. Hodnota tohoto rukopisu je zcela unikátní, zejména díky ucelené dvojjazyčné řadě podpisů jednotlivých představených pražské židovské obce v němčině a hebrejštině. Navíc je pozoruhodným historickým dokladem k mnohaletému právnímu sporu o pozůstalost kdysi nejvýznamnějšího člena pražské židovské komunity, „dvorního Žida“ císaře Rudolfa II. Mordechaje Maisla.

Konečně poslední zakoupenou listinou je osvědčení z 26. května 1739 vydané Herschelem Porgesem pro Simona Moysese Löbla z Holešova, jemuž se umožňuje vykonávat lazebnickou a ranhojičskou profesi. Tento pergamen s krásnou přivěšenou pečetí je zajímavým svědectvím o tom, jak příslušníci židovské komunity získávali v první polovině 18. století osvědčení pro vykonávání lazebnického a ranhojičského řemesla.

Tři zakoupené listiny představují mimořádné obohacení archivních sbírek, neboť judaika takového významu jsou ve fondech Archivu Židovského muzea v Praze zastoupena pouze sporadicky. Jejich historická a kulturní hodnota je pro českou židovskou komunitu nevyčísitelná. Nákup těchto dokumentů bezpochyby přispěje k prestiži Židovského muzea v Praze u odborné i laické veřejnosti. Dokumenty budou po pečlivé restaurátorské prohlídce odborně zkatologizovány a trvale uloženy v depozitáři Archivu Židovského muzea v Praze. Předpokládáme též jejich vystavení v rámci krátkodobých výstav či výrobu faksimilií pro některé ze stálých expozic muzea.

TOMÁŠ BĚLOHLÁVEK

DVACET LET ZECHERU

Nadační fond pro záchranu židovských památek při FŽO v ČR

Nadační fond Zecher, založený Federací ŽO v ČR pro záchranu židovských památek v České republice v září 1999, vstupuje letos do dvacátého roku své existence. Mezi památkové objekty, které byly jeho zásluhou zachráněny a rekonstruovány, patří například mimořádně cenná barokní synagoga v Dolních Kounicích vystavěná v letech 1652–1656, synagoga v Úštěku (jedinečná věžovitá stavba z roku 1794 se zajímavou expozicí věnovanou židovskému školství) nebo synagoga v Polné z roku 1683. S příspěvím fondu byly rovněž opraveny devastované hřbitovy, například v Budyni nad Ohří nebo v Úštěku.

VENKOVSKÁ SYNAGOGA

V současné době se Nadační fond Zecher podílí na záchraně a rekonstrukci jedinečné venkovské barokní synagogy z poloviny 18. století v Polici u Jemnice. Přípravné práce a stavebně historický průzkum zde byly zahájeny v roce 2005, za další dva roky vznikl projekt a víc než deset let už probíhají stavební práce. Letos na podzim by veškerá stavební a restaurátorská činnost měla být dokončena a v turistické sezoně 2020 pak výsledek mnohaletého úsilí zpřístupněn veřejnosti.

Může se zdát, že patnáct let na rekonstrukci relativně malé budovy je dlouhá doba. Ale v tom je právě specifikum činnosti Zecheru – že se totiž ujímá památek, kterým se z nejrůznějších důvodů nedostává pozornosti a na jejichž záchranu chybějí prostředky. Fond není bohatý, veškeré finance, kterými disponuje, pocházejí z příspěvků dobrovolných dárců. Metoda jeho činnosti je dobře čitelná právě z příběhu záchran synagogy v Polici. U památek, kterým hrozí nenávratné poškození či zničení, je třeba pořídit projekt, který počítá s tím, že stavební i restaurátorské práce budou rozděleny na etapy, následně zajistit stavbu staticky a opravit střechu. Potom se může i čekat, a když se podaří získat dotaci či jiný příspěvek, otevřít etapu další. Všechno trvá, jak vidno, někdy i desítky let, ale výsledky tu jsou a stojí za to.

NE VŠECHNO SE DAŘÍ

Od příštího roku bude tedy v rámci Zecheru možné zahájit nový projekt. Už před několika lety byla pro další kolo vybrána cenná a velmi ohrožená synagoga v Budyni – o tomto záměru jsme v *Rch* ostatně v minulosti už několikrát referovali. Pro nedeřešené majetkové a technické problémy se však nepodařilo s vlastníkem – městem Bu-

Synagoga v Neveklově, pohled od západu. Foto jd.

dyně nad Ohří – dojednat podmínky, které by záchranu památky ze strany Zecheru a FŽO reálně umožnily. Projektovou dokumentaci, kterou nechal za značných nákladů Zecher pro rekonstrukci budyňské synagogy vypracovat, věnoval fond městu s nadějí, že ho při záchraně památkově chráněné budovy využije.

Ani ve snaze iniciovat záchranu bývalé synagogy v Třebívlicích u Lovosic a účastnit se jí se dosud nepodařilo uspět. Objekt, který patří Československé církvi husitské, se fondu nedáří odkoupit, i když ho současný vlastník nevyužívá a stavba chátrá.

NEVEKLOV

Pozornost Zecheru se proto v poslední době obrací k památkově chráněné synagoze v Neveklově, která již desítky let čeká na záchranu. Byla postavena v roce 1658 a poté několikrát přestavěna, roku 1730 v barokním slohu.

Poslední stavební úpravy byly provedeny na počátku 20. století. Bohoslužebným účelům sloužila jako většina českých synagog až do druhé světové války. Třebaže budova značně utrpěla novodobými úpravami a zejména nevhodným poválečným využíváním jako dílna a skladiště, zůstala dochována ve zřetelném barokněklasicistním stavebním slohu, včetně řady architektonických prvků a detailů.

Synagoga byla v roce 2015 zařazena do nakonec neuskutečněné Revitalizace židovských památek II. Díky tomu je k dispozici důkladný stavebně historický průzkum i celkový projekt. Pozitivní je rovněž skutečnost, že současný vlastník, Židovská obec v Praze, nechal v letech 2008–2009 zcela opravit střechu na celé budově. Tím se chátření památky sice zpomalilo, ale nezastavilo.

Cílem stavební a restaurátorské obnovy je, aby se synagoga v architektonických a výtvarných detailech co nejvíce přiblížila své původní podobě a funkci. Restaurovaná budova pak může vedle důstojné připomínky existen-

ce zdejší židovské obce se staletou historií sloužit také neveklovské veřejnosti jako prostor umožňující pořádání koncertů, tematických výstav a společenských setkání.

Doufejme tedy, spolu se Zecherem, že tento třetí záměr vyjde a že se i my starší dožijeme jeho uskutečnění. Peníze pochopitelně nejsou všechno, ale staví a rekonstruuje se bez nich těžko a pomalu. Pro toho, kdo by chtěl a současně mohl přispět a snahu fondu o záchranu židovských památek podpořit a urychlit, uvádíme spojení současně s ujištěním, že celá částka bude použita na daný účel. Všichni, kdo pracují pro řízení a fungování fondu, to dělají bez nároku na odměnu. Dárci mohou na přání uzavřít smlouvu a uplatnit ji pro daňový odpočet.

Nadační fond Zecher, e-mail: sekretariat@fzo.cz, číslo účtu: 3808822/0800.

(jd)

BARVOU DODÁVÁM ŽIVOT

O výstavě Yusufa Tolgy Ünkerera v istanbulském Židovském muzeu

Fotograf YUSUF TOLGA ÜNKER se narodil roku 1984 v Istanbulu. V posledních letech se proslavil kolorováním snímků z období druhé světové války. Jeho dobarvená fotografie chankového svícnu v okně, jímž je vidět na protějším domě nacistická vlajka, obletěla sociální sítě. Na konci minulého roku představil své snímky v USA na výstavě Visions of Holocaust, konané ve spolupráci s United States Holocaust Memorial Museum a jeruzalémským Jad va-šem (obě instituce daly Ünkerovi svolení k úpravě historických snímků). Rozhovor pro Roš chodeš poskytl krátce po zahájení výstavy, která probíhá do 30. března v prostorách istanbulského Židovského muzea při synagoze Neve Shalom.

Muzeum tureckých Židů a synagoga Neve Shalom jsou dnes hlavním střediskem židovského dění v Istanbulu. Místem bez oken do ulice a s přísnými bezpečnostními opatřeními, neboť po bombových útocích spáchaných al-Káidou v roce 2003 se zdejší obec uzavřela. Výstava probíhá v kulturním centru, které se nachází v podzemí. Konávají se v něm oslavy svateb a bar/bat micva, v jednom ze sálů stojí klavír. Při vernisáži tu číšníci roznášeli evropské jednohubky a tradiční sefardské pečivo (před snímky vyhublých múzلمانů si je však člověk bral spíše s ostychem). Na akci přišel i vrchní turecký rabin, 79letý Ishak Haleva: dostal se v tradičním černo-fialovém oděvu, od auta jej ke vchodu vedla ochranka. Pronesl zahajovací řeč, po níž následoval koncert hudby terezínských skladatelů. Společně mu naslouchali sekulární turečtí umělci, studentky v šátcích, němečtí novináři a členové zdejší kechily.

Většina obyvatel dvacetimilionové metropole se však o pozoruhodné výstavě ani nedozví. Svým tématem i horší přístupností místa se omezuje na židovské kruhy. Výraznější ohlas má paradoxně v zahraničí a lze předpokládat, že většinu návštěvníků budou tvořit turisté, mířící na zdejší (mimochodem velmi kvalitní) expozici o dějinách tureckých Židů.

Rabín Ishak Haleva a fotograf Yusuf T. Ünker.

Pane Ünker, jak jste přišel na nápad dobarvovat fotografie z doby šoa?

Víte, od dětství, od nějakých dvanácti nebo třinácti let jsem se začal zajímat

o historii druhé světové války. Nejdřív samozřejmě o boje a vojenskou stránku. Přitom jsem se dočítal víc a víc o samotném nacismu: jak vznikl a postupně uchvátil moc; jak s ním přišlo vyčleňování různých skupin lidí – nemyslím antisemitismus, ten sám nový nebyl –, ale co všechno se muselo změnit v myšlen a jednání společnosti, než došlo na samotnou genocidu. My zpětně vidíme, k čemu to vedlo, ale v tu chvíli, v jejich realitě, se zdálo, že jsou to „jen“ počmárané a rozbité výlohy obchodů, pak „jen“ nějaká další omezení. A když společnost přijala jedno, byla na cestě přijmout další. Když jsem po

lyceu šel na výtvarnou školu a na univerzitu, začal jsem se kromě malby zabývat fotografií a úpravami fotek. Po čase jsem vzal jednu z těch historických fotografií a zkusel ji upravovat – a na jednu jsem se sám divil, jak přede mnou ožívá. Bylo to dost emotivní.

Výtvarný projekt z toho vznikl až postupně, když jsem viděl, jak to působí na mě i moje přátele. Říkám spíš, že ty fotky „maluju“, než „koloruju“. Ony paradoxně vypadají živěji než v době svého vzniku, i když je to jenom přiblížení skutečnosti.

Jaké je v Turecku povědomí o genocidě evropských Židů? Učí se o ní děti ve školách?

Za mě to bylo minimální. Možná jedna zmínka a dost. Lidé o tom běžně spíš tuší, než vědí. Navíc, v obecném povědomí se má často za to, že mluvit o ho-

lokaustu znamená okamžitě podporu Izraele nebo prostě ožehavé politické téma. A to je omyl. O šoa je třeba vyučovat ve školách, připomínat, že se to stalo. Ať už si o Izraeli a jeho politice myslíme cokoli, tuto historickou kapitolu si potřebujeme připomínat všichni.

Co jste svým projektem zamýšlel?

Černobílá fotografie se už téměř přestala používat. V prvním půlstoletí po holocaustu byla naprostá většina toho, co lidé viděli ve zprávách a reportážích, také černobílá. Nedostatek barvy z těch dokumentačních snímků nedělal něco zásadně odlišného od fotografií vznikajících v běžném životě. Nebral jim sílu a výpovědní hodnotu.

Dnes je situace jiná. Pro běžnou potřebu fotografujeme všichni barevně, na počítači, v televizi i v časopisech je obraz v barvách. Digitální technologie z toho udělala standard. Děti se dnes setkávají s barevnou fotografií dříve než s černobílou a barevně budou nejspíš i jejich vlastní první snímky na mobilu. Proto si myslím, že barva je jedním z prostředků, jak dnešním dětem a teenagerům přiblížit, co se to tehdy vlastně stalo.

Vernisáž výstavy. Snímky na této straně poskytl Y. T. Ünker.

Musím říct, že jsem viděla hodně snímků z doby šoa, některé z vystavených jsem už znala. Když tam ale na jednu byly v barvě, přistihla jsem se, že kontroloji datum na popisku, jestli je to opravdu ze třicátých a čtyřicátých let minulého století.

Ano, to se stává. Barva dodává pocit aktuálnosti a přibližuje snímky žité realitě, která je vždycky barevná. Černobílou a sépiovou dnes vytváříme v programech až druhotně, když chceme fotografiím dodat zdání starobylosti. Černobílá je prostě vintage. To nepozorovaně přidalo k oněm fot-

kám informaci, že jsou staré. Ony nezačaly být jiné, zůstalo na nich pořád to, co tam je. Ale změnil se náš způsob vnímání. Černobílost je ponechává v bezpečné minulosti, dokonce vytváří určitou bariéru. Od první chvíle, kdy se na ně podíváme, už víme, že to je minulost. Nebo přesněji: že se to určitě neděje teď.

A na některé z nich jsme si už docela zvykli... Například na fotografii lidí vycházejících se zvednutýma rukama z varšavského ghetta.

To je problém vizuality i vnímání vůbec. Opakováním se otupuje naše citlivost. Jsme zvyklí vidat ty snímky na výstavách, u článků. Lidem pak stačí krátký pohled, řeknou si: „To je strašné.“ A jdou dál. Když je to na internetu, kliknou na něco jiného. Už to viděli, už vědí, co si mají pomyslet. Když přijde barva, podívají se znovu, i když ten snímek znají. A možná ho pocítí jinak, ostřeji.

Na výstavě máte vězeňské portréty. Podle čeho si je vybíráte?

Podle toho, jak mě zaujmou, osloví. Nejčastěji očima nebo výrazem tváře. Reportážní fotografie a portréty, to jsou dva prvky, které se snažím mít na výstavách a prezentacích vedle sebe: První ukazuje, že se to stalo doopravdy, že pro ty lidi se to dělo v jejich životě, že to pro ně bylo teď. Portréty ukazují konkrétní lidi.

Když se někdo dozví, že bylo zavražděno šest milionů Židů, je to číslo, informace. Číslo necítí, netrpí.

Když obvykle vidíte fotografie zavražděných, bývají to vězni beze jmen, jen s čísly. Snažím se na fotografiích vrátit, zrekonstruovat nebo připomenout jejich individualitu. To, že to byli lidé jako vy a já. Najednou na nich není vidět jen ta vyhublost, pruhované šaty a číslo. V procesu rekonstrukce u každého postupně vynikají jedinečné rysy, které tam byly, jenom unikaly pozornosti. Naprosté podrobnosti, které dělají tvář. Najednou už přede mnou není „příklad vězně“, ale člověk.

Jak vybíráte barvy?

Snažím se k fotografiím přistupovat co možná uctivě. Snažím se odhadnout barvu oblečení, zkoumat strukturu látek, materiálů. Samozřejmě, nejbezpečněji známe barvy u vězeňských mundúrů a vojenských uniforem. To dává určitý odhad pro to, jak asi vyšly v černobílém podání další barvy. Vycházím i z nasvícení, z ročního období.

U lidí se snažím najít podobné typy na současných fotografiích, abych měl vodítko. Několikrát jsem měl dokonce možnost radit se s přeživšími. Se snímkem samozřejmě pracuji v co možná nejvyšším rozlišení a rekonstruuji to, co mi umožní vyčíst: pihy, vrásky, vousy, vlasy... Třeba na fotografii maďarské vězeňkyně při barvení vyniklo, že měla tvář porostlou rezavými chloupky. Tenhle detail byl zrovna velmi náročný, pracoval jsem na něm spoustu hodin. Rozumíte, nemůžu zaručit, že to byl opravdu tenhle tón rezavé, ale můžu to s vysokou pravděpodobností rekonstruovat.

Chanukije, zřejmě nejznámější Ünkerův snímek.

Takové proměňování dokumentů ale může být voda na mlýn popíračům. Jestliže vy dokážete takhle proměnit fotografie, jak dokázat, že dokumenty nejsou fotografický (nebo jiný) trik?

Kvůli popíračům to právě dělám. Chci, aby se museli podívat, co to vlastně popírají. Číslo, šest milionů, to se dá snadno popřít. Tvář ne. Zapisuje se do paměti a probouzí zvědavost, zájem. Nedá se tak snadno odbyť. Popírači musí být konfrontováni s tím, co se to vlastně snaží popřít. Všude uvádím, že jde o upravené snímky, aby nevznikal dojem, že něco tajím. K barevným verzím dodávám pro srovnání černobílé originály.

Jak přijímá tento projekt vaše okolí? Žijete v muslimské zemi. Není to problém?

Byl jsem vychován jako muslim, to je můj background. Mám respekt ke všem podobám lidství. Nemám v blízkém okolí lidí, kterým by to vadilo. Samozřejmě, že pohled na ty fotky není příjemný, ale to není cílem. Jde o to, dostat nás z komfortního postoje, že už je to dávno, a proto se to nemůže opakovat. Dělám to právě proto, aby se to neopakovalo.

RUTH JOCHANAN WEINIGER

ARCHA V BRNĚNCI

O záchraně Schindlerovy továrny

Jen pár týdnů poté, co se na plátna kin po celém světě vrátil po 25 letech slavný film Stevena Spielberga *Schindlerův seznam*, tentokrát v digitálně restaurované podobě, se k protagonistovi tohoto snímku obrátila pozornost i u nás. Na Židovské radnici se koncem února uskutečnila prezentace nového projektu, který s osudy svitavského rodáka a zachránce více než tisícovky Židů bezprostředně souvisí.

Příběh Oskara Schindlera je dnes díky Spielbergově snímku znám po celém světě. Málokdo si však uvědomí, že se jeho podstatná část odehrává na českém území. Schindler svou skupinu vězňů přivezl do svého rodného města, do Svitav, respektive do nedalekého Brněnce. Z příběhu pak také není zcela patrné, že továrna, která je dějištěm této riskantní akce, byla původně židovský podnik. Ten před válkou patřil známé podnikatelské rodině Löw-Beerů, dodnes známé nejen na Moravě. Jedna část rodiny postavila v Brně slavnou vilu Tugendhat, která se zapsala do dějin architektury.

Textilní fabrika rodiny Löw-Beerových v Brněnci měla dramatické osudy i po válce. Byla znárodněna, aniž by kdy byla vrácena původním majitelům, kteří přežili v zahraničí. Po celou éru komunismu kupodivu fungovala a prosperovala a v devadesátých letech šla do privatizace. Výsledkem konkurenčního boje, který vrcholil nedávno, je likvidace provozu a zchátrání celého areálu.

Tento stav však nenechal chladným rodinu původních majitelů. Ti se na pozvání jedné z kulturních institucí sešli před dvěma lety v Brně. Ze setkání potomků této velké a významné rodiny vychází i záměr zachránit Brněnec. Vnuk původního majitele, Daniel Löw-Beer, byl rodinou pověřen k jednání o možnostech, jak připomenout moravské, české, ale i světové veřejnosti zásluhy svého rodu. Vzniká tak projekt *Schindlerova Archa*, který byl představen na Židovské radnici.

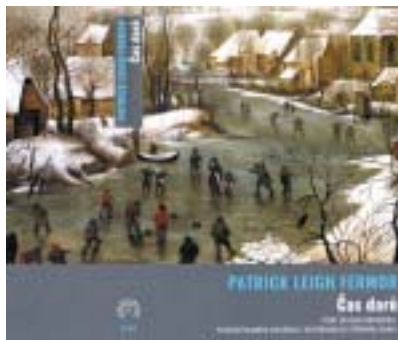
Záměr je to impozantní, a pokud se povede, může se bývalá textilka stát jedním z významných míst, kde se bude připomínat nejen osud těch, kteří prošli holokaustem, ale i slavná minulost židovské komunity v naší zemi. Držme proto projektu palce, budeme o něm informovat. Průběžné údaje poskytují stránky www.arks-foundation.net. (tk)

Z ROTTERDAMU K DUNAJI

Dvě ukázky z knihy Patricka Leigha Fermora Čas darů

Když byl Patrick Leigh Fermor v roce 1932 ve svých 17 letech vyloučen ze studia na prestižní canterburské King's School, rozhodl se, že volný čas, kterého měl náhle dost a dost, využije k cestě po Evropě. Skutečnosti, že měl k dispozici pouze kapesné ve výši pět liber měsíčně, přizpůsobil své plány. V prosinci roku 1932 se vydal z Holandska přes Německo a poté Rakousko, Slovensko, Maďarsko a další země podél Dunaje do Konstantinopole. Šel pěšky, přespával, kde se dalo, a vedl si deník. Zá-

znamy v něm daly několik desetiletí poté vzniknout knize A Time of Gifts (Čas darů), kterou máme nyní v překladu Daniela Orlando k dispozici i v češtině.

Autor, který se stal během času známý svým válečným dobrodružstvím na Kréte (únos německého generála z ostrova do anglického zajetí) i jako spisovatel vynikajících cestopisů, v mnohém navázal na tradici britských cestovatelů a dobrodruhů. Měl rád Řecko, kde mnoho let žil, za statečnost mu bylo uděleno několik britských řádů, pozoruhodné byly též jeho znalosti jazyků a klasické literatury i díla Williama Shakespeara.

V Čase darů, poprvé vydaném roku 1977, dokázal Fermor pozoruhodně propojit události a dojmy, tak jak se s nimi na své cestě setkával s pohledem z odstupu několika desítek let. Z obojího vytvořil celek, který drží pohromadě, netrpí mentorováním a neztrácí čistý pohled osmnáctiletého chlapce, kterému není nic vzdálenějšího než předsudky a moralizování. Pasáže pocházející z původních deníkových záznamů nám umožňují vstoupit do té střední Evropy, jejíž staletými utvářená podoba se měla během několika příštích let nenávratně změnit, a jít po cestách, které, i když některé z nich existují i dnes, už dávno vedou jinak.

Autor prochází spořádané Holandsko, Porýní s jeho tradicí pohraničí římské říše, stále více hnědnoucí Bavorsko, do minulosti zahleděné Rakousko i Vídeň, kde se právě střídá a bojuje, na-

vštěvuje národnostně i jinak pestrá Bratislava, udělá si odbočku do Prahy a potom pokračuje po slovensko-maďarské hranici směrem na východ. Uprostřed mostu, který odděluje Štúrovo a Ostřihom, Slovensko a Maďarsko, kniha klasičtým „pokračováním přistě“ končí.

Všude cestou se něco děje, drobné příhody střídají krátká historická pojednání, neuvěřitelně precizní popisy architektury, krajiny a přírody, zábavné dialogy, a občas se také objevují krátké původní a netuctové reflexe toho všeho, s čím se v knize setkáváme. Text má mimořádně živý jazyk i styl. A mimořádný je i úhel, ze kterého je to vše zachyceno – úhel pohledu pěšího pocestného, který na okolí stále ještě nepůsobí jako anachronická kuriozita, ale jako jeden z posledních zástupců donedávna celkem běžného způsobu, jak se podívat do světa a na svět.

V krátké ukázce je těžké to všechno představit a doložit, proto se doporučuje přečíst si knihu celou. I tak je však z otištěných pasáží věnovaných Bratislavě a Praze zřejmé, že s takovým nadáním pro zachycení podoby i podstaty místa se v literatuře setkáváme jen zřídka.

BRATISLAVA

Bratislava byla plná tajemství. Šlo o předsunutou baštu celé kupy městěček, do nichž přicházeli poutníci z dalekých krajů. Židů, jako nejstarších a nejslavnějších z nich, zde žilo tolik, že jí dodávali svébytný ráz. Ve Vídni jsem občas zahlédl prchavý záblesk obyvatel čtvrti Leopoldstadt, ale po každé jen zpovzdálí. Zde jsem si hned po příchodu vybral jednu z mnoha židovských kaváren, kde jsem byl schopen uchváceně prosedět celé hodiny s pocitem, že jsem v srdci veškerého dění. Byla rozlehlá jako nádraží a obehnaná prosklenými stěnami jako akvárium. Po okenních tabulkách stékala vlhkost a od hučícího

krbu vedly vzhůru trubky z černého plechu, které se vinuly zakouřeným lokálem a v ohybech byly zvrásněné jako tahací harmonika. Všechna místa byla obsazená tmavě oděnými hosty, kteří tu rozprávěli, dohadovali se a uzavírali obchody u hotového souostroví stolků. (Ty mramorové čtverce sloužily jako improvizované kanceláře v tisících kaváren po celé střední Evropě, Balkánu i Levantě.) Skrovný halas maďarštiny a slovenštiny přehlušovaly hlasy hovořící německy, a to buď s rakouskou výslovností, nebo s neměnným maďarským přízvukem na první slabice. Poměrně často však hovor probíhal v jidiš a německý nádech onoho jazyka ve mně vždycky upevňoval přesvědčení, že pochytím alespoň rámcový smysl slov. Nikdy se mi to ovšem nepodařilo, protože zmíněné nářečí nebo spíš jazyk odvozený z germánského jazyka středověkých Franků komplikuje nezvyklá větná stavba spolu s nesmírným množstvím změn a zdvojnásobení. K jeho svéráznosti dále přispívají podivné hrdelní souhlásky, slovanské přejímky a mnoho výrazů i odvozenin převzatých z hebrejštiny. Se svou kolísavou a poněkud huhňavou kadencí zní nezasvěcencům spíš zvláště než libozvučně, ale z jazykovědného hlediska je tento jazyk mimořádně zajímavý – dialekt, v němž jsou obsažené dějiny severoevropských Židů s jejich několikasetletým tčkáním mezi Rýnem a Ruskem. (Za dva roky poté, když jsem v Londýně došel k závěru, že už umím německy o něco lépe, jsem dvakrát navštívil jidiš divadlo ve Whitechapele, ale dialog na scéně mi přišel ještě nepolapitelnější než dříve.) Čas od času se v kavárně objevili rabíni, kteří se od ostatních nápadně odlišovali dlouhými plnovousy, vysokými tvrdými klobouky a černými svrchníky sahajícími až na zem. Občas je doprovázeli studenti Talmudu zhruba v mém věku, někdy dokonce ještě mladší, v malých jarmulkách nebo černých nízkých kloboucích se širokou zvednutou krepou a s kuriózními, spirálovitě zapletenými pramínky vlasů, které jim visely kolem uší. Bledost a roztržitý výraz však některým z nich propůjčovaly krásu mladých světců. Tvářili se bezradně,

jako by se jich zmocňoval strach po každé, když se vzdálí od svých psacích stolů. Oči – bleděmodré nebo tmavé jako půlnoční stín – měli dokořán otevřené s nevinností gazel. Někdy budili dojem, že jsou skoro slepí – po letech mžourání do textů už zřejmě nedokázali zaostřit na nic vzdále-

Rybné náměstí v Bratislavě asi 1930. Foto archiv.

nějšího. Představoval jsem si je za zavřenými okny plnými pavučin, jak se jim tlustá skla brýlí lesknou nad stránkami ve světle svíčky, když opakovaně luští Písmo svaté – texty okomentované, zrecenzované, opoznámkované a rozporované čtrnácti staletými učenci v Babylonu, Córdoba, Kajruvátu, Vilniusu, Troyes, Mohuči i Narbonne. Některé z těch brad, jichž se netkla břitva, zamlžoval opar tmavého nebo zrzavého chmýří a tváře měli bledé jako vosk, který osvětloval stránky, zatímco hutná černá sazba pohlcovala jejich mládí a jejich životy.

Toužil jsem se zúčastnit jejich bohoslužby, ale neodvažoval jsem se tak učinit bez zasvěceného doprovodu. Můj ostych prolomila po řadě let kniha dr. Egona Wellesze o byzantských chorálech. V apoštolském období podle něj tvořily základ křesťanské liturgie žalmy zpívané navlas stejně jako ve slavných chrámech jeruzalémských a antiochijských. Tatáž hudba je společnou předchůdkyní židovských bohoslužeb, zpěvů řecké pravoslavné církve i gregoriánských chorálů – v posledním případě je za jejího nejbližšího následovníka po-

važován cantus peregrinus, který příhodně doprovází přednes žalmu In exitu Israel. Povzbuzen tímto zjištěním jsem se odvážil do velkolepé portugalsko-holandské synagogy z dob restaurace Stuartovců v ulici Artillery Row. Šťastnou náhodou tam zrovna vystupoval hostující sefardský sbor a měl jsem pocit, možná přehnaně optimistický, že rozeznávám styčný bod oněch tří druhů zpěvu. Bylo to jako zachytit slabé, důvěrně známé tóny unášené vánkem z druhého konce hustého hvozdů času. K dalšímu podobně jímavému okamžiku došlo až po mnoha letech. Na toulkách severozápadním Řeckem jsem se spřátelil s ioánninským rabínem, který mě přizval k oslavám svátku Purim. Stará, kdysi přelidněná čtvrť sefardských Židů za obřimi hradbami Aliho Paši už se rozpadala. Rabín svolal nepočetnou skupinku těch, kdo přežili německou okupaci a vrátili se ve zdraví domů. Seděl se zkříženýma nohama na stupínku s nízkým zábradlím, pomalu odvíjel svitek mezi dvojicí dřevěných tyčí a předčítal poloprázdné synagoze z knihy Ester, která líčí přímluvu titulní hrdinky u krále Achašveróše a záchranu Židů před Hamanovými úklady.

PRAHA

Praha se bez obvyklého příchodu pěšky odlišovala od všech ostatních měst na této cestě. Vzpomínky ji zasazují do věnce, kroužku dýmu a papírového kornoutku valentýnky. Mohl jsem stejně tak dobře proletět všemi třemi po vystřelení z děla a přistát na jednom z prastarých náměstí, obalený rozstříhaným papírem, kouřem a listím, které bych strhl s sebou. Změna trasy nás s Hansem zanesla zpět do prostředí zimy. Všechny podrobnosti – popínavé gotické ornamenty, zástupy soch na mostech a vyvýšených palácích – byly orámované sněhem, a čím výše historické budovy šplhaly, tím hustší les je obklopoval. Stromy s holými větvemi poseté tmavými skvrnami hnízd, nad nimiž se rozléhalo krákaní a skřehotání, vyzdvihovaly hrad a katedrálu nad koruny postupujícího náletového hvozdů. [...]

Klíčkoval jsem v Hansových stopách strmými, křivolakými ulicemi. Napadlo mě, že kocovina není vždy ke škodě. I kdyby se neprojevila dvo-

jím viděním schopným proměnit salisburskou katedrálu v kolínský dóm, dodává alespoň krajíně lesk, který abstinents nikdy nepozná. Jakmile jsme se ocitli pod lomenými oblouky katedrály svatého Víta, začal jsem docházet k dalšímu závěru. Praha byla shrnutím a rekapitulací všeho, co jsem viděl od vylovení v Nizozemsku, a ještě něčím víc – duchovní dědictví té štíhlé chrámové lodě se vzdušnými bazilikálními okny totiž dalece přesahovalo pravlast Germánů i slovanský svět. Klidně mohla vzniknout ve Francii za vlády prvních představitelů valoiské dynastie nebo v plantagenetovské Anglii. [...]

Zvláštnímu kouzlu Pražského hradu – česky zvaného Hradčany, německy Hradschin – jsem propadl dávno předtím, než jsem se naučil vyslovovat jeho název. Působí na mě ještě teď, při prohlížení fotografií toho krásného ztraceného města. V těsné blízkosti katedrály se nacházel další odkaz starých českých králů – bazilika svatého Jiří, za jejímž barokním průčelím se ukrýval nebývale čistý románský kostel. Z mohutných holých zdí vystupovaly půlkruhové oblouky, v Anglii nazývané normanské, strop podírala plochá břevna a v apsidě se leskl štíhlý pozlacený středověký svatý Jiří v sedle hřebce, který překračoval svíjející se postavu dokonávajícího dra-

Soumrak na Hradčanech.

ka. Připomínal mi onoho uhlazeného kamenného praporečnicka v Ybbsu. Byla to první románská stavba po těch, které jsem si matně pamatoval

z porýnských měst mezi Vánoci a Novým rokem. [...]

Zpětně teď procházím tím kopcovitým městem a znovuobjevuji jeden úlomek po druhém. Jsou tam renesanční budovy, vzdušné altánky

Malá Strana a Staré Město pražské. Foto na této dvoustraně J. Daniček.

s podloubím a lodžie na štíhlých iónských pilířích, které jako by pocházely z Toskánska nebo Lazia, ale paláce na náměstích, Hrad i strmé zalesněné svahy už patří do pozdně habsburského období. Řady korintských sloupů pochodují kolem půlených průčelí z rustikových tesaných kamenů s podobným diamantovým vzorem, jaký mívají karafy, a frontony přetékaají triumfální symbolikou. Nízká schodiště se rozvětvují pod zástupem soch a sbíhají se před majestátními branami, u nichž se svalnatí atlanti prohýbají pod vahou překladů a do zahrad pod nimi se stahují houfy mramorových postav. Víly vážou zhroutené snopy, bohyně naklánějí rohy hojnosti, satyrové pronásledují, nymfy přechájí a tritoni vytrubují fanfáry na lastury. (Sníh v záhybech jejich rozevlátých šatů i rampouchy zapečetující rty říčních božstev setrvávají na svých místech až do jara.) Terasy šplhají po úbočí kopce jako nějaké obří schodiště a kdesi nad zmrzlými větvíčkami vyčnívá letohrádek ve tvaru mandarínské klobouku, který se musel stavět ve stejnou dobu, kdy dva kilometry odsud vznikala *Don Giovanni*. V palácích se v těsném sledu střídají zrcadlové prostory – vodnatá zákoutí pod jarními a podvečerními pastorálami, kde malíři, štukatěři, truhláři, sklenáři a klempíři spojili veškerý svůj um v tichu, jež jako by dodnes rozechvívaly fugy, passacag-

lie a duchové soustrastných septim. [...]

Praha na mě působila – a po mnoha dalších městech stále působí – nejen jako jedno z nejkrásnějších míst světa, ale i jako jedno z nejpodivnějších.

Strach, zbožnost, nadšení, svárliвість a hrdost, v konečném důsledku mírně jemnějšími impulzy velkorysosti, vzdělanosti a požitkářství, zde vyústily v nezvyklou přehlídku velkolepých památek, na nichž není nic záhadného. Město však oplývalo i temně-

šími, tajnůstkářštějšími a obtížněji rozluštitelnými indiciemi. Byly okamžiky, kdy jsem v každém detailu viděl pouhý předvoj šiku nevysvětlitelných příznaků. Tento opakovaný a poněkud zlověstný dojem posilovalo i přesvědčení, že ze všech mých zastávek včetně samotné Vídně je to právě Praha, na kterou nejlépe pasuje slovo *Mitteleuropa* se vším, co se s ním pojí. Dějiny na ni těžce doléhaly. Jako město ležící dvě stě kilometrů severně od Dunaje a pět set kilometrů východně od Rýna se zdálo tak nějak nedosažitelné, uzavřené hluboko v domnělém zápolí světa, který Římané nikdy nepoznali. (Existuje rozdíl mezi oblastmi rozdělenými podle tohoto starodávného testu? Mně přijde, že ano.) Praha a Čechy byly nejzápadnějším bodem průniku a střetu dvou hlavních mas evropského obyvatelstva – mlhavých, vzájemně znesvářených populací Slovanů a Germánů, o nichž jsem nic nevěděl – od chvíle, kdy se jejich názvy poprvé objevily v historických záznamech. V příšeří těchto obřích stínů to navíc byl vesměs povědomý ráz zdejší architektury, co znásovalo zdánlivou odlehlost Prahy.

Přitom však byla stejně nespornou součástí západního světa a tradic, na které je Západ právem pyšný, jako jsou Kolín nad Rýnem, Urbino, Toulouse či Salamanca nebo nakonec i Durham, který vzdáleně připomínala – v obřím měřítku, s příslušnými obměnami a se stovkou doplňků. (Později jsem na Prahu často vzpomínal a po příchodu zlých časů se mé úvahy zabarvily soucitem, hněvem a provinilostí, kterou Západ právem pocítoval v souvislosti s osudem východní Evropy. Z letmého seznámení ve šťastnějších dobách jsem si odnesl vizi skutečného města, kterou jsem mohl postavit proti předpokládané proměně a která činila pozdější události zároveň bezprostřednější i nepochopitelnější. Na vyprávění o trampotách naprostého cizince vás nic nepřekvapí. Jsou to vzdálená dramata přátel, která si člověk představuje jen s velkými obtížemi.) [...]

Z oken bytu se nabízel výhled na celou Prahu. Bledé slunce v závěru mého pátrání zapadlo mezi nachově stříbrné mraky a vzápětí se naráz rozsvítily všechny pouliční lampy. Teď už sice věže, fialy a zasněžené kupole pohltila noc, ale o jejich přítomnosti nás ujišťoval koncert zvonů z celého města. Řeka byla v záři nábřežního osvětlení a reflektorů

Havrani na Petříně.

chvátajících aut vidět jako svinutá stužka tmy křížovaná perlovými náhrdelníky mostů. Nezřetelná sousoší pod námi pózovala na zábradlích Karlova mostu mezi shluky barokních kandelábrů. Směrem k Hradu světla postupně ubývalo, jak obcházela obloukem srázné temné pustiny, kde už se shromáždili havrani, aby přečkali další noc

v rozpínajícím se lese. Tento poslední pohled na Prahu mi utkvěl v hlavě od onoho večera až dodnes.

Patrick Leigh Fermor: Čas darů. Přeložila Daniela Orlando, vydalo nakl. Argo v roce 2018, 344 stran, doporučená cena 358 Kč.

DUET PRO JEDEN HLAS

La Fabrika uvádí ceněnou hru Toma Kempinského

Britský herec a dramatik Tom Kempinski získal za své drama *Duet pro jeden hlas* cenu britských divadelních kritiků za nejlepší hru roku 1980. *Duet* se stal součástí repertoáru mnoha evropských divadel, hrál se v londýnském West Endu a na newyorské Broadwayi, roku 1986 byl podle hry natočen úspěšný film (jeho protagonistka byla navržena na Zlatý glóbus). Od loňského roku ji v překladu Michaela Žantovského a režii Viktora Polesného uvádí holešovická scéna La Fabrika.

PŘÍBĚH JACQUELINE DU PRÉ

Drama je dialogem dvou postav: bývalé slavné houslistky Stephanie Abrahamsové, která onemocněla roztroušenou sklerózou a musela se rozloučit s hraním, a psychiatra,

V *Duetu* má navrch Stefanie v podání Zuzany Stivínové. Foto La Fabrika.

k němuž na radu svého manžela přichází se svými depresemi. Tom Kempinski se nechal inspirovat skutečným příběhem britské violoncellistky Jacqueline du Pré (1945–1987), zázračného dítěte, která od svých deseti let koncertovala na světových scénách a její interpretace Dvořákových, Beethovenových či Mahlerových skladeb jsou považovány za svrchovaně mistrovské, vynazující se skvělou technikou i oduševnělostí. Cellistka se roku 1966 seznámila s neméně věhlasným dirigentem Danielem Barenboimem; přes nesouhlas své rodiny konvertovala k judaismu a provdala se za něj (svatba se konala v Izraeli). Tvořili oslnující pár, a o to bolestnější pak bylo Jacquelinino onemocnění, jež znamenalo konec kariéry a poslze i odcizení manželovi (dirigent ji sice formálně neopustil, ale měl vztah s jinou ženou, s níž i založil rodinu).

Pro diváky v osmdesátých letech měla tedy hra i osobní přidech, jednalo se o obecně sdílenou bolest slavné hudební interpretky. Tyto souvislosti současným divákům

chybí, ale ke cti dramatu lze říct, že mu to nijak neubírá na působivosti.

VŮLE PROTI EMOCÍM

Dialog se odehrává v psychiatrově pracovně s výhledem do zahrady (vytvořené melancholickou videoinstalací); jediné kulisy tvoří jeho psací stůl, židle a invalidní křeslo, na kterém Stephanie přijíždí na jednotlivá sezení. Hlavní důraz je tedy kladen na dialog a na herecké umění protagonistů. Roli nemocné houslistky svěřil režisér herečce a zpěvačce Zuzaně Stivínové, díky níž je představení zážitkem. Dokáže přecházet z polohy ženy, která se s těžkým osudem vyrovnala a plánuje i přesto aktivní život, do polohy hysterické, deprimované, cynické, vtipné, agresivní či po sedativech zcela apatické. Ač sedí na kolečkovém křesle, vyzařuje z ní díky mimice i omezeným, ale naplno využitým pohybům energie, a to, co na pokyn psychiatra vypráví či naznačuje o svém životě, si divák dokáže snadno představit. Umí rozehrát příběhy za slovy, lidé, o kterých mluví, skutečně ožívají, a to i díky skvělému překladu M. Žantovského.

Totéž však nelze říci o jejím protihráči, psychiatru Feldmanovi v podání Jana Novotného. Ač má určité sucharství vetknuto do role, jeho rozpačitost hraničí až s prkeností. Na celkovém vyznění hry to nic nemění, ale možná to je škoda.

Hlavním tématem *Duetu* je jednak osud umělkyně, která přišla kvůli nemoci o vše, co tvořilo její dosavadní život, a jednak vztah psychiatra a pacienta. Soubor na jevišti klade řadu otázek: jak lze člověku s depresí pomoci, porozumět mu, jak s ním jednat a jak naopak dokáže takový člověk o svých pocitech a potížích mluvit a přijímat dobře míněné rady. Zdánlivě slabším je v duetu nemocná žena, ale díky své duševní síle a kouzlu osobnosti si s lékařem pohrává jako kočka s myší. On představuje odborné znalosti, zkušenosti a vůli překonávat překážky, ona emoce a tvůrčí energii. Na otázku, zda lze spokojeně – či vůbec – žít, i když člověk ztratí to, co pokládá za smysl svého života, pak odpovídá hra jednoznačně. (am)

JSEM TAKOVÝ VANDRÁK

dokončení rozhovoru ze strany 7

Každý týden přijel plný autobus, obec se úžasně rozrostla: v roce 2000 měla přes pět tisíc členů. Místní Židé (i když taky vlastně původně místní nejsou) s tím měli problémy, museli jsme se naučit spolu vycházet.

Ted' už se ruští imigranti sžili?

Mezitím starousedlíci s novými zakládají rodiny. Máme už druhou generaci, která mluví německy a vystudovala na tamních univerzitách. Je to jako v Izraeli. Reprezentace i předsednictvo mají rusky mluvící členy. Kdyby vše zůstalo jako dříve, měli bychom teď možná jen 700 členů. Takhle má obec šanci na dalších sto let.

Jak obec vnímá současný příliv přistěhovalců z muslimských zemí?

Je to spojeno se strachem, jak se situace vyvine. Máme i jiný problém: AfD. Ale Německo není Francie či Itálie. Je tam pevná demokracie, dá se říct, že 70 % voličů volí demokratické strany. Židé jsou rozpolceni, někteří mi řekli, že ze strachu z muslimů volili AfD! Rusové to mají někdy hodně popletené.

Jak jste přišel na nápad s Galeríí Slunečná na Šumavě?

Biofarma Slunečná patří mému kamarádovi, se kterým jsem se seznámil v Kolíně nad Rýnem. Vystudoval fotografii u stejného profesora jako já, ale o hodně let později. Objevil krásné místo na Šumavě, kde vybudoval, dá se říci z ničeho, farmu, ve které vytvořil budovy s krásnými prostory. Přimo se nabízely, aby v nich byla galerie. V letní sezóně, když jsou kozy, ovce a krávy na pastvinách, využíváme jako galerii i obrovský padesátimetrový krávin a sochy stojí i venku.

Co pro vás znamená, že padl komunismus a můžete se vracet domů?

Vracím se sem rád. Snažím se podporovat činnost obce: zorganizoval jsem návštěvu několika pracovníků z Hagiboru v kolínské komunitě, aby se poučili z našich zkušeností. Jsem člen Hakoach v Praze a Makabi v Kolíně n/R a připravili jsme společně několik volejbalových turnajů.

Jinak vychutnávám zdejší kulturu, krásnou Prahu i jiné části Česka. Jestli jsem tu doma, nemohu říct. Jako vandrák asi nejsem doma nikde. V Německu jsem prožil větší část života, ale doma se tam necítím. My Židé si nosíme svůj domov s sebou: je všude tam, kde se cítíme dobře a bezpečně.

Alice Marxová

PŘEKLAD DENÍKU VARŠAVSKÉHO GHETTA

Po čtyřiceti letech své příležitostné překladatelské praxe jsem dospěl k názoru, že nejjednodušší na celém tom procesu, vedoucím k vydání knihy, je překlad sám. Ono už vůbec to převedení reality do jazyka, do světa slov, je dosti problematické a vytváří pouze její přibližný obraz. Vlastní překlad, tedy převod z autorova jazyka do jazyka cizího, musí počítat s dalším zkreslením. Ten původní do ní přece jen patří, kdežto ten náš je jí cizí. Jakým jazykem však ghetto mluvilo? Polsky, jidiš, německy? A může vůbec člověk 21. století pochopit skutečnost ghetta, odehrávající se před takřka osmdesátí lety? A je nějaký rozdíl mezi každodenností lidí, které vidíme na fotografii z obálky *Deníku varšavského ghetta*, a davem lidí v metru, mačkajících své mobily? Na první pohled asi ne, kdybychom však mohli nahlédnout do jejich hlav a žaludků, pak by byl ten rozdíl markantnější. Naštěstí je člověk obdařen empatií a právě díky této tak efemérní vloze se může cítit do neznámé, neprůhledné skutečnosti, předkládané nám prostřednictvím slov.

OSUD DENÍKŮ

Nedávno se mi dostalo do rukou knižní vydání deníku Petra Ginze, šestnáctiletého židovského chlapce z Prahy, který zahynul v Osvětimi. Byl to milý, inteligentní hoch, všestranně nadaný, zvláště výtvarně: několik jeho kreseb a akvarelů je uloženo v archivu Jad vašem v Jeruzalémě. Když se v roce 2003 chystal start raketoplánu Columbia, vzal si izraelský astronaut Ilan Ramon s sebou do vesmíru Petrův obrázek *Měsíční krajina*. Zpráva o tragickém konci raketoplánu a smrti jeho posádky otřásla celým světem. A právě tato smutná skutečnost vynesla z temnot zapomnění Petrův deník. Několik týdnů po události nabídl neznámý člověk Institutu Jad vašem ke koupi šest Petrových sešitů a několik kreseb, které našel v nedávno koupeném domě v Modřanech.

Podobný osud potkal i deník předsedy varšavského ghetta Adama Czerniakówa. Jedná se o osm zápisníků kapsního formátu, obsahujících celkem 1056 listů. V pořadí pátý zápisník, zahrnující období od prosince 1940 do dubna 1941, se (patrně) nenávratně ztratil.

K jeho zabavení a pak i ztrátě došlo nejspíše během Czerniakówova zatčení a výslechů na gestapu v dubnu 1941. Za ztracené byly dlouho pokládány i ostatní zápisníky. Felicie, Czerniakówova manželka, již se podařilo z ghetta uprchnout a přežila v úkrytu na árijské straně, nabídla po válce zápisníky Židovskému historickému institutu, ten však nabídku odmítl, nikoli ovšem z finančních, ale z politických důvodů: Czerniakówův liberální a uvážlivý postoj byl v tehdejší radikalizující se době pokládán za poráženecký, ne-li rovnou za kolaborantský. Felicie pak předala zápisníky svým příbuzným, kteří odjížděli do Francie, aby je poskytli nějaké židovské instituci. Zápisníky se někdy v polovině šedesátých let nečekaně objevily v Kanadě. Koupila je, prý za své životní úspory, jistá paní Pietkiewiczová, která je pak, samozřejmě za mnohem vyšší cenu, nabídla institutu Jad vašem. A ten, aby zabránil spekulacím a případné ztrátě, je za požadovanou cenu koupil.

Zásluhou Institutu Jad vašem byl brzy po zmíněném nález, v roce 1968, deník Adama Czerniakówa zveřejněn v překladu do hebrejštiny. Anglický překlad vyšel v New Yorku v roce 1979. V polštině, tedy v jazyce, v němž byl napsán, byl poprvé publikován v *Biuletynu ŻIH* v roce 1972, knižní podoby se dočkal v roce 1983 v nakladatelství Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Editorem a autorem obsáhlého poznámkového aparátu byl prof. dr. Marian Fuks, tehdejší ředitel Židovského muzea ve Varšavě.

HISTORIE PŘEKLADU

Někdy počátkem roku 1993 za mnou přišla jedna moje známá, tehdy studentka Pedagogické fakulty v Hradci Králové, položila přede mě štůsek asi třiceti listů, okopírovaných z nějaké polské knihy, a požádala mě, jestli bych ji to nepřeložil, nebo jí aspoň neřekl, o čem to je. Potřebovala to patrně pro nějakou svou seminární práci. Moc nadšený jsem z toho nebyl, měl jsem svých starostí dost. Když však jsem se na text po-

díval blíž, zaujala mě především jeho struktura: krátké, strohé věty, ovšem s vysokou výpovědní a emocionální hodnotou. Czerniaków si vedl deník pouze pro vlastní potřebu, bez jakýchkoli literárních ambicí, a rozhodně i bez představy, že by byl někdy vydán. Literární hodnota deníku spočívá právě v oné autentičnosti. Jeho děj se neodvíjí podle nějakého předem stanoveného plánu, ale je formován tlakem okolností. Je znám pouze cíl, tedy konečná likvidace ghetta a jeho obyvatel, jde tedy jen o způsob, jak toho co nejefektivněji dosáhnout. Trochu to připomíná antické

Jiří Červenka. Foto jd, 2018.

drama: osamělý hrdina statečně, leč marně vzdorující úkladům a cynickému jednání svých odpůrců. Takový způsob zápisu mi byl velmi blízký. Ani téma mi nebylo zas tak neznámé: pár knížek jsem přečetl a varšavské Staré Město jsem znal aspoň natolik, abych si učinil představu o podobě a hranicích ghetta a věděl, kde která ulice je. Nejprve jsem přeložil první zápisník a pak i poslední. Obě části vyšly ještě v roce 1993 v časopise *Střední Evropa* (33–35/1993). Tehdy jsem uvažoval i o tom, že bych přeložil celou knihu, jenže situace nebyla příliš příznivá pro literaturu tohoto druhu: ve flóru byla aktuální politická témata. Běžná praxe byla, že nakladatelství rukopis přijalo, zaštitilo se smlouvou, která ho k ničemu nezavazovala, a po dvou letech marného čekání rukopis zase vrátilo.

Pak se dlouho nedělo nic a já se pomalu smířoval s tím, že se mi překlad deníku nepovede dokončit. Jenomže člověk miní, Pán Bůh mění, než však zasáhl, trvalo to více než dvacet let. Mezi tím jsem přeložil několik knížek, vydal několik básnických sbírek, přežil několik infarktů, odešel do důchodu a přestěhoval se z hradu na výměnek. Počátkem roku 2016 mi nečekaně nabídl pan Chlíbec z nakladatelství Aula, že celý deník vydá. Přestože jsme se později rozešli, stala se tato nabídka impulzem, který mě přiměl k tomu, abych překlad dokončil. Kniha nakonec vyšla v nakladatelství Federace židovských obcí Sefer. Než však k tomu došlo, bylo zapotřebí provést důkladné korektury a udělat řadu nezávazných, ale nezbytných prací. Světlo světa kniha spatřila koncem listopadu 2018.

JIRÍ ČERVENKA

ŠOA JAKO DRAMA

Autentická hra se dočkala již stovek repríz

Koncem ledna byla ve Švandově divadle uvedena anglická repríza úspěšné divadelní hry *The Good and the True* (Dobro a pravda), známé českému publiku pod názvem *Šoa*. Divadlo tuto hru, kterou lze vnímat též jako důkaz nutnosti vyrovnávat se s dědictvím šoa i ve třetí generaci potomků přeživších, uvádí již osmým rokem a bývá na ni vyprodáno.

OD SPISU K DRAMATU

Šoa začíná v archivu Švandova divadla, kde autor Daniel Hrbek, potomek přeživších z Olomouce, nachází zaměstnanecký spis židovské herečky Hany Beckové-Pravdové (1916–2008). V hlavě se mu rodí divadelní experiment a píše scénář sestavený výlučně a doslovně z výpovědí nebo deníků této herečky a ragbisty Miloše Dobrého (1923–2012), kterého zná z análů olomoucké obce.

Ve hře, která je prostá jakékoli stylizace textu (tzv. dokumentární drama), se prolíná vyprávění o životě těchto dvou lidí, jejichž osud spolu souvisí jen tím, že oba byli v Terezíně a v Osvětimi a oba přežili. Bez patetické dramatizace, která bývá v případě tohoto tématu neúnosná, dávají autoři přednost působivosti pravdivé výpovědi a autentickému prožitku. Scéna je prostá, mobiliář střídmy, pár rozházených bot, kufr. Uprostřed jsou vlakové koleje oddělující protagonisty, Hanu a Miloše, každého na svou část jeviště. Nejde o dialog, jen jejich vzpomínky se prolínají v éteru. Ty jsou akcentovány citlivou hrou světla a tradiční jidiš písní *Tsen Brider*, ovšem s morbidním textem složeným v Osvětimi.

Ještě v pozadí scény vyprávějí střídavě o svém šťastném mládí za první republiky, Hana rozšafně u klavíru, Miloš s baseballovou čapkou.

S tvrdou realitou transportů to vše mizí. Nyní už zpoza ostnatého drátu, avšak velmi osobně, mluví o otřesných prožitcích v Terezíně a Osvětimi, a pak o přežití, trpkém návratu, shledání s hrstkou přeživších. O triumfu života nad smrtí, který se v jejich případě skutečně udál.

„Někdy je dobré se do příběhu neplést,“ říká Daniel Hrbek, který je od roku 2012 ředitelem Švandova divadla. Dále vysvětluje: „Byl to pokus. V rámci divadelního projektu Hyde Park měla

vzniknout hra, jež měla být uvedena jen experimentálně. O tom, že se hra stane součástí repertoáru, rozhodli tehdy hlasováním lidi, kteří se představení zúčastnili.“

Drama bylo nastudováno též v angličtině (v překladu divadelníka Briana Danielese). Představení mělo již stovku anglických a stovku českých repríz. Bylo uvedeno úspěšně v Londýně a v Leedsu a také v Bruselu. V létě 2014 s hrou Hrbek hostoval šest týdnů na prestižní divadelní scéně DR 2 off-Broadway.

V anglické verzi obsadil Hrbek do role Hany Beckové její vnučku Isobel

Vzpomínání na scéně. Foto Patrik Borecký.

Pravdovou, úspěšnou britskou divadelní i filmovou herečku. Nápad vznikl po premiéře české verze, již se zúčastnila rodina Hany Beckové.

Lednová repríza byla pro Isobel Pravdovou (ale i pro publikum) unikátní, svou babičku hrála v Praze, na stejné scéně, kde její Hana hrála před deportací i po návratu z koncentráku a kam vnučku Isobel později brala. I. Pravdová si pamatuje, jak ji už jako malou učila hrát, vzpomíná na „improvizace Čechova v obýváku“.

HEREČKA A RAGBISTA

Hana Becková se narodila v Praze v roce 1916, její otec byl legionář, povoláním architekt. V mládí studovala drama u Olgy Scheinpflugové a Karla Dostála, měla angažmá v Olomouci. V roce 1937 absolvovala roční stáž u ruského divadelníka Alexeje Dikije

v Leningradu. Po návratu získala angažmá v divadle v Kladně, hostovala ve Vinohradském divadle v Praze, ale také v Národním a ve Švandově divadle. Zahrála si i ve filmu (*Marijka nevěrnice a První polibek*).

Za války přišla Hana o rodinu i svého prvního manžela Alexandra Munka. V roce 1949 emigrovala s druhým manželem Jiřím Pravdou a s ročním synem Alexandrem (nyní je profesorem na Univerzitě v Oxfordu) nejprve do Austrálie, do Francie a nakonec do Anglie, kde se dál věnovali především divadlu. Jiří Pravda hrál na významných londýnských scénách, dokonce po boku Lawrence Oliviera; zemřel v roce 1985. Hana se posléze věnovala také divadelnímu managementu. Prahu navštívila několikrát po roce 1989. Zemřela v Londýně roku 2008.

Jak by Hana komentovala fakt, že její příběh hraje vlastní vnučka? „Jako profesionální divadelnice by určitě neměla problém říci, co si myslí. Věřila, že o holocaustu se má mluvit, i když sama spíše házelá minulost za hlavu a dívala se vpřed. Vůbec nebyla sentimentální,“ říká Isobel Pravdová. „Byla přesvědčená, že umění je smyslem života a že právě to jí pomohlo přežít.“

Tím, čím bylo pro Hanu Beckovou divadlo, byl pro Miloše Dobrého sport. Tahle vášeň mu pomohla přežít a žít. Narodil se jako Miloš Gut v Praze roku 1923. Za protektorátu byl z rasových důvodů vyloučen ze školy, v listopadu 1941 poslán s aufbaukommandem do Terezína, s rodiči a bratrem Josefem se tu setkal o něco později a v ghettu se seznámil i se svou budoucí ženou Zuzanou Beckmannovou.

Jejich příběh skončil šťastně – oba přežili, po válce se vzali, měli dvě děti. Miloš vystudoval anorganickou chemii a hrál ragby za LTC Praha. V roce 1990 byl jmenován prezidentem Unie ragbistů. Přednášel na školách o holocaustu (o jeho příběhu jsme na stránkách *Rch* již psali a je též zaznamenán v archivu Paměti národa). Byl hrdý, jak říká ve své roli, na svou rodinu a na to, že jeho potomek, Petr Papoušek, se stal předsedou Federace židovských obcí. Zemřel v roce 2012.

Hana Becková-Pravdová a Miloš Dobrý se zřejmě nikdy nesetkali, jejich setkání na scéně je ovšem mimořádně pravdivé a dobré. Nejbližší představení se koná 19. března.

MICHAELA ROZOV

OSOBNÍ ZKUŠENOST

Z posledního rozhovoru se spisovatelem Amosem Ozem

Amos Oz poskytl 30. října 2018, tedy dva měsíce před smrtí, rozsáhlé interview izraelské veřejnoprávní televizi. Meir Weintrater z něj pro francouzský

Amos Oz, jeden z posledních snímků. Foto archiv.

měsíčník *Tribune Juive* (30. prosince 2018) vybral to nejpodstatnější.

O NENÁVISTI

Poučení z posledních let je následující: že totiž „dar“, který nám zanechali Hitler a Stalin před osmdesáti lety, už propadl a je promlčený. Hitler a Stalin pochopitelně neměli v úmyslu nám cokoli darovat, ale aniž by to chtěli, odkázali světu jistý pocit hanby tváří v tvář rasismu a xenofobii. Dnes lidé nenávist opět objevili. Ráno vstanou a začnou nenávidět všechny, kdo se jim nepodobají. Je to děsivé. Nevěřím, že člověk, který produkuje dennodenně nenávist, může být šťastný.

O POSLÁNÍ

Nejsem penzista, který tráví den na balkoně a pije každý večer svou sklenici vína; píšu, mluvím, přednáším, vyjadřuji se. Ale je mi naprosto jasné, že starý a usazený Aškenáz není ten, kdo přijde s novým poselstvím. Něco nového mohou přinést ženy a muži, kteří jsou mladší a pocházejí z prostředí, které se od toho mého podstatně liší. Říkám to už dlouho: je čas, aby promluvili jiní.

O DVOUSTÁTNÍM ŘEŠENÍ

Je zajímavé vidět, jak se osadnická pravice a postsionistická levice shodují v tom, že situace na sporných územích je nezvratná. Jsem přesvědčen, že jediné, co je nezvratné, je smrt

(a i tady budu potřebovat osobní zkušenost, abych si tím byl naprosto jist). Historie, jak se odehrávala před mými očima, byla plná nepředvídatelných zvrátů. Budoucnost, tak jak ji předpokládám já, to znamená dvoustrátní uspořádání, nemá okamžité řešení. Je takové řešení možné v budoucnosti? Podle mě je nejen možné, ale i absolutně nezbytné.

Lidé, kteří prohlašují: „Dejte je oba dva do jedné postele, začněte dělat lásku a ne válku“, tak tihle lidé jsou schopni říkat cokoli. Po století násilí a nenávisti je přece nemožné zhotovit společnou postel a zahájit v ní líbánky dvou národností v jednom státě. Musíme rozdělit dům na dva byty, stát se sousedy, a možná, jednoho dne, i přáteli. Tak nějak by to mělo chodit mezi lidmi.

O DEMOKRACII V IZRAELI

Co se týká budoucnosti demokracie v Izraeli, zneklidňují mě nejnovější zákony, z nichž mnohé jsou přinejmenším zbytečné. Je zbytečné vydávat zákony, které nám nařizují milovat naši zemi. Nepotřebujeme zákon o věrnosti (Státu Izrael) ani zákon, který definuje (židovskou) povahu státu.

Mějme trochu důvěry. Většina Izraelců miluje Izrael, i když to není vždycky lehké. Mám rád Izrael, i když Izrael často dělá všechno pro to, abych ho rád neměl. Není třeba vydávat zákony o věrnosti a lásce, je třeba být té věrnosti a lásky hoden.

VĚČNÝ PŘÍSLUŠNÍK MENŠINY

Prozradím vám jedno tajemství: za celý svůj život jsem nikdy nebyl v táboře většiny. Vyrůstal jsem v rodině,

kteřá patřila ke straně Cherut (Menachema Begin). Byla nás menšina. Po dlouhá léta jsem byl blízkým přítelem Šimona Perese a do jisté míry také Jicchaka Rabina. Ale nebylo žádné tajemství, že jsem je nikdy nevolil, a oni to věděli. Po celý život jsem patřil k menšině.

O FEMINISTICKÉ REVOLUCI

Feministická revoluce dělá svět lepším. Napravuje křivdy, které trvají po tisíciletí. Ale jako ve všech hnutích, jež usilují o spravedlnost, i tady se vyskytnou okrajoví jedinci, kterým už nejde o spravedlnost, ale o pomstu. Ti ve mně vzbuzují obavy, ale hnutí jako celek ne. Mezi snahou o spravedlnost a touhou po pomstě vede velmi tenká hranice. Žádné hnutí není imunní vůči fanatismu – ani politické hnutí, ke kterému patřím já, ani hnutí feministické.

ŽIVOTNÍ BILANCE

Pochopitelně, mám strach ze smrti. Myslím na ni často. Utržil jsem během života hodně ran, v soukromém i veřejném životě. Ale během všech těch desetiletí co jsem na světě, jsem dostal tolik darů: lásku, knihy, hudbu, místa, kde jsem žil... Nic z toho všeho mě nemuselo potkat, nikdo nepodepsal smlouvu, která by mi to zaručila. Jsem za to neustále vděčný.

Chtěl bych odejít s pocitem, že jsem vědomě nikoho nezranil. Rád bych

věřil, opouštěje tento svět, že alespoň některá z mých slov dokázala lidi posílit, a jiná naopak zneklidnit a zvíkat. Pokud budu vědět, že přinejmenším malá část z těch desítek tisíc slov, která jsem napsal, měla vliv na život alespoň několika osob, bude mi to stačit: Budu mít co ukázat tam nahore, u vstupní brány. *Přeložil jd*

IZRAEL: V čínské pasti

Slyšeli jste někdy o problémech Izraele s Čínou? Nebo Židů s Číňany? Asi těžko. Nenajdete je, kam paměť sahá. Ani za císařství. Ani za Čankajška: to naopak Šanghaj hostila židovské uprchlíky a v Číně strávil válku třeba František Kriegel. Ba ani snad za Mao Ce-tunga. Až nyní.

Jak možná tušíte, není to tak, že by Čína hrozila Izraeli nebo Izrael Číně, ale židovský stát jako by spadl do americko-čínské obchodní války. Přesněji řečeno do studené války o to, zda jsou čínské technologie a investice bezpečné, nebo rizikové. Zda je bezpečné takové technologie vyměňovat se zemí, kde si stát uchovává dozor nad vším – od možnosti jejich využití až po totální kontrolu obyvatel.

Je to studená válka dvou zemí, jež jsou pro Izrael historicky, ekonomicky, obchodně i jinak bezproblémové. Na Trumpovu Ameriku se v čele s premiérem Netanjahuem těšil (a už má benefit v podobě přesunu ambasády USA do Jeruzaléma). A z obchodu s Čínou profituje: nabízí své vyspělé digitální technologie a Peking jemu ohromné investiční prostředky.

Ale teď jako by bylo náhle vše jinak. Spolupráce s Čínou, zvláště v technologiích, míří proti prioritám – ba životním zájmům – USA, které ji považují za bezpečnostní riziko. Je to téma žhavé v celém západním světě. I v Česku běží vyhrčená debata, zda lze sedět zároveň na dvou židlích – na americké, která poskytuje civilizační oporu i bezpečnostní pojistku, a na čínské, která nabízí výhodný byznys, ale i skryté hrozby. V tomto dilematu je teď i židovský stát, ale na první pohled to působí tak, že si ho nepřipouští.

CO NA TO 6. FLOTILA

Začneme běžnou zprávou, kterou 5. ledna přinesl web Debka k návštěvě Johna Boltona, poradce amerického prezidenta pro národní bezpečnost, v Izraeli. Téma jednání zahrnovalo logicky Sýrii (fakt, že USA nemají časový plán stažení svých jednotek). Pak i kooperaci s Ruskem: Izrael nevěří ruským slibům, že iránskou vojen-

skou přítomnost v Sýrii udrží v mezích – bojovníci Hizballáhu a iráčtí šíité pod velením Íránců jsou už pár kilometrů od Golanských výšin. Ale pak přišla řeč na téma pronikání čínských technologií a investic do Izraele, zvláště do přístavu v Haifě, kde firma Shanghai International Port Group (SIPG) získala pětadvacetiletý kontrakt k jeho rozšíření a řízení. A mluvilo se též o roli čínských telekomunikačních firem Huawei a ZTE.

O den později přinesl více informací list *The Jerusalem Post*. Firma SIPG spravuje přístav v Šanghaji, největší na

Lod' amerického námořnictva, Haifa 2018. Foto archiv.

světě, většinu akcí v ní drží čínská vláda a nový civilní přístav v Haifě zprovozní v roce 2021. Ale už teď to zajímá americké námořnictvo, jehož lodě Haifu často používají. Kyle Raines z velení 6. flotily k tomu řekl: zatím se nic nemění, ale „nemůžu spekulovat, co se stane, či nestane v roce 2021“. Americké válečné lodě by civilní přístav jistě nepoužívaly, ale panuje obava, že tam umístěná čínská zařízení by o nich dokázala získávat citlivé informace.

Připadá-li vám to paranoidní, připomeňte si výrok Woodyho Allena: „To, že jsi paranoik, ještě neznamená, že po tobě nejdou.“ A faktem zůstává, že izraelské obavy z Íránu a jeho hrozby připadají leckomu na Západě paranoidní též.

AŽ TRUMP ŘEKNE „NE“

Dnešní optikou vypadá leccos jinak než dříve. V roce 2015 články izraelského magazínu *Globes* čínské investice chválily. „Čína bude největším infrastrukturním

partnerem Izraele,“ zněl titulček. Šlo hlavně o infrastrukturu dopravní, o jejíž výstavbu se ucházely čínské firmy: o silniční tunely pod Karmelem, železniční na trati Ako – Karmiel či o projekt dráhy do Ejlatu, jež má vytvořit „pevninský most“ mezi Středoziemním a Rudým mořem a tím obejít Suezský průplav.

Teď jsme o čtyři roky dále a verneovský étos budování železnic či dálnic za čínské peníze vystřídala opatrnost vůči rizikovým technologiím i šíření čínského vlivu. I když v Izraeli je obava z Číny výrazně nižší než jinde. Na webu americké Rady pro mezinárodní vztahy to shrnuje Omri Wechsler, šéf kybernetického výzkumu na Seminári Juvala Ne'emana pro vědu, technologii a bezpečnost v Tel Avivu.

Těžkým obchodní války USA s Čínou je podle Wechslera soupeření o technologie. Právě v těch nejvyspělejších včetně vývoje umělé inteligence patří Izrael ke světové špičce. Ale na rozdíl od USA nemá Výbor pro dovoz zahraničních investic instituci oprávněnou zastavit leccos včetně transferu citlivých technologií a informací. Tím se vymyká z praxe USA, ale i Japonska,

Austrálie či třeba Německa, kde prodej technologických firem čínskému kapitálu zabránila kontrarozvědka.

Obchodní výměna mezi Izraelem a Čínou roste mnohem rychleji než u jiných zemí – jen za první pololetí 2018 o 30 procent. Výměna vyspělých technologií z Izraele za velké čínské investice působí jako vzájemně výhodný obchod. Navíc prý Izrael doufá, že velkorysostí Čínu odvrátí od podpory Íránu. Ale tím se dostal na kolizní kurz s USA. Trumpova vláda bude jistě tlačit na Izrael, aby vstřícnost vůči Číně – hlavně v oblasti kybernetiky a umělé inteligence – omezil.

Jak vyzní reakce? Podle Wechslera bude zájem Izraele o Čínu vždy druhotný ve srovnání s jeho úzkým vztahem k Americe. Takže přijde-li z Washingtonu silný tlak, Izrael se postaví na stranu USA. Současné napětí ho nutí hledat alternativy pro vztah k supervelmocem, ale pokud se napětí ještě zvýší, bude muset zvolit stranu.

ZBYNĚK PETRÁČEK

MALÍŘOVA POMSTA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Patří naše země na Západ? Vystoupili byste z EU nebo NATO? Věříte, že náš svět ovládá mocné Židovstvo? Je dobře, že padl komunismus? Tyto a další podobné otázky položil bratislavský think tank Globsec obyvatelům Visegrádské čtyřky. V každé zemi tisíce lidí. Výsledky z českých zemí mohou být pro leckoho překvapivé: Mladí lidé totiž mají jasno. „Přes 84 procent z nich je pro setrvání v Evropské unii, třičtvrtinovou podporu má i u lidí starších 65 let. Přes 90 procent mladých do 24 let nehodlá opouštět NATO, navíc podpora Aliance je rovnoměrně rozprostřena mezi věkovými kategoriemi. Na 94 procent mládežníků kvituje,

že v roce 1989 padl komunismus. Na mocné Židy v pozadí ani na konspiraci kolem pádu amerických Dvojčat nevěří skoro nikdo. Vyznění je tedy poměrně jednoznačné: Stále slyšitelnější populisté, konspirační a xenofobové naši západní orientaci a podporu EU či NATO především u mladých ročníků zásadněji neovlivňují.“ (Deník.cz, 11. 2.) ■ Důsledkem sjednocení Prahy, které proběhlo v rámci reformy Josefa II., došlo i k „pojmenování“ jedné z památkově nejzajímavějších čtvrtí v Praze. V těsném sousedství Starého Města pražského se už od dob středověku rozléhalo tzv. Židovské Město. Jeho obyvatelé však nebyli kvůli svému původu úplně rovni obyvatelům z jiných pražských měst. To se sjednocením hlavního města změnilo právě díky Josefu II., jehož jméno je dodnes obtisknuto v charakteristické čtvrti. Čtvrť se pod tímto jménem k Praze ovšem připojila až 27. dubna 1850. (Blesk.cz, 12. 2.) ■ Na otázku „Daří se vám do fotek dostat přirozené výrazy. Jak přistupujete k focení tak uzavřené společnosti, jakou jsou ortodoxní Židé?“ Karel Cudlín odpovídá: „Nikdy jsem s focením chasidů neměl problém, mám s nimi jen dobré zkušenosti. Fotografie je o komunikaci a záleží, jak se na

lidi tváříte, jak s nimi komunikujete. Navíc se i tamní ortodoxní společnost proměňuje. Asi dvakrát nebo třikrát jsem byl fotit v Meronu. Když jsem tam vytáhl fotoaparát v roce 1998, spousta lidí se zakrývala, reagovala odmítavě, bylo jim to nepříjemné. Když jsem tam byl před třemi lety, půlka chasidů vytáhla mobil a nahrávala se.“ (Reflex.cz, 13. 2.) ■

Zproštění viny bývalého předsedy pražské muslimské obce Vladimíra Sáňky v kauze šíření českého překladu knihy *Základy tauhídu. Islámský koncept Boha* je definitivní. Podle justiční databáze infoSoud zamítl Nejvyšší soud dovolání nejvyššího státního zástupce Pavla Zemana, který se zproštěním nesouhlasil. „O jejich zášti proti šiitům, Židům a křesťanům a představitelům (vládám) sekulárního Západu není pochyb,“ napsali žalobci. (Pražský deník.cz, 13. 2.) ■ Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a jeho zakladatelka Ingeborg Fialová obdrží Pamětní cenu Kurta Schuberta za mezináboženský dialog. Cenu již po šesté uděluje rakouské Fórum pro světová náboženství, poprvé ji získávají laureáti ze zahraničí. Slavnostní předání, nad nímž převzal záštitu olomoucký arcibiskup Jan Graubner, se uskutečnil ve středu 27. února. (Olomouc.cz, 14. 2.) ■ Zní to krásně, romanticky. Aktivisté sehnali peníze, za které koupili zchátralou bývalou synagogu. Tu teď opraví, uvnitř udělají malé muzeum o židovství v Pacově a budou tam pořádát kulturní akce. Zní to tak prostě... Jenže ono slovíčko „teď“ může ve skutečnosti znamenat třeba deset dvacet let. Aktivisté (většina z nich jsou mimo chodem ženy) z pacovského spolku Tikkun ale mají odpověď: „Velkých problémů jsme si vědomi, ale my nikam nespěcháme. Víme, že stav synagogy je tristní. Ale na druhou stranu na její obnovu máme spoustu času. Do důchodu

máme co dělat,“ říká předsedkyně spolku Tikkun Daniela Orlando. (5plus2, Jihlava, Pelhřimov a H. Brod, 15. 2.) ■ „Nyní práce pokračují v jižní lodi. Tam je postaveno 25 metrů vysoké lešení, z něhož restaurátoři opravují malby na klenbě. Na spodní části vyložení kůru byla obnovena malba plzeňského znaku z roku 1882. Ta nás překvapila, protože v bráně na středním štítu není namalován rytíř ve zbroji – král Václav II., ale postava, jež může být považována za Žida, snad pomsta špatně placeného malíře,“ informují stránky plzeňské diecéze bip.cz o probíhajícím restaurování plzeňské katedrály. (19. 2.) ■ „Samozřejmě je ostudné, jak málo Poláků, Čechů či Slováků se za druhé světové války postavilo proti diskriminaci a pak i vyvrždění svých židovských spoluobčanů. Je to smutné, ale ne Češi nebo Poláci nastolili situaci, kdy pomáhat Židům se rovnalo riskovat život, nejen svůj, ale i svých blízkých. Nevím, zda bych já sám byl schopen u sebe schovávat židovskou rodinu, kdybych věděl, že za to hrozí smrt nejen mně, ale i mé ženě a mým dětem. Snad ano, ale to jen doufám. Tak jako jsem nikdy nebyl a nebudu antisemita, nebudu nikdy souhlasit s kolektivní vinou. Ani Němců, ani muslimů, a v tomto případě ani Poláků. Je na Polácích, aby zpytovali svědomí, do jaké míry pomohli, či bránili vyvrždění polských Židů. Tak jako je to na nás Čechích. Obviňování některých izraelských politiků polského národa jako celku je ale nespravedlivé a vůbec ničemu nepomáhá.“ (L. Palata, Rozhlas.cz, 19. 2.) ■ Na Českokrumlovsku v minulosti nebyla pouze židovská synagoga v Českém Krumlově. Židé měli svou modlitebnu také v Rožmberku nad Vltavou. Synagoga tam stávala ve svahu pod hradem. V září roku 1938 však bylo vnitřní vybavení synagogy zcela zničeno jednotkou SS z Lince. Za války synagoga sloužila k bydlení, sklepy byly určeny pro skladování uhlí. Po roce 1945 sídlilo do počátku šedesátých let v horních prostorech zámečnictví. Po druhé světové válce budova chátrala, i když ještě v padesátých letech 20. století byla částečně obydlena. Bohužel žádné peníze do opravy synagogy investovány nebyly, chátrala dál a po roce 1966 byla zbořena. Dnes se na jejím místě nachází zahrada v sousedství domu č. p. 104. (Českokrumlovský týden, 20. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **80 lety**, **1. března 1939**, se v Praze narodil herec, scenárista, loutkář, spisovatel, fejetonista a povídkář **IVAN KRAUS**. Když mu byl jeden rok, byl jeho otec, spisovatel a novinář Ota Kraus zatčen gestapem a celou válku byl vězněn v ghettech a koncentračních a vyhlazovacích táborech. Syna, který přežil s matkou Libčicích nad Vltavou, tak uviděl až po roce 1945. Po maturitě na gymnáziu (1957) vystudoval Ivan Kraus nástavbový obor mezinárodní ekonomické vztahy (1959). Jako herec a autor působil v řadě pražských malých a kabaretních divadel. Po roce 1968 žil v cizině, od roku 1971 pracoval v Německu jako rozhlasový a televizní scenárista, loutkoherec a spisovatel, od roku 1976 střídavě žije ve Francii. Pobýval také ve Spojených státech, Švýcarsku, Itálii, Anglii, Nizozemsku, Belgii, Španělsku, Portugalsku a Mexiku. Nyní žije střídavě v Paříži a v Praze. Od pádu komunismu vycházejí jeho humoristické prózy v rodné zemi, hrají se i jeho divadelní hry a kabarety. Jeho povídkové knihy přinášejí do českého humoru osobitě pojaté téma rodinných vztahů obohacené o prvky groteskní a absurdní komiky. Nejnověji vycházejí v nakladatelství Academia s ilustracemi Jiřího Slívy.

Dne **15. března** uplyne **135 let** od narození publicisty, archiváře, učitele a posledního předválečného rabína pražské Vysoké synagogy **ŠIMONA ADLERA** (15. 3. 1884 Dobrá Voda–1944 Osvětim-Březinka). Šumavskému rodáku se dostalo skvělého vzdělání: nejdříve studoval rabínskou přípravku ve slovenských Topolčanech, následně rabínský seminář v německém Frankfurtu nad Mohanem a posléze i na univerzitách ve Würzburgu a Giessenu. Studia zakončil ve švýcarské Basileji, kde také později získal titul doktora filosofie. Zde také začal působit jako učitel na Israelitische Fortbildungsschule.

V dalších letech působil jako učitel v belgických Antverpách, vojenský ka-

plan v době první světové války a rabín ve Staňkově. Po příchodu do Prahy pracoval jako archivář židovské obce, učil náboženství na státních školách, publikoval v různých periodikách, archivoval a inventarizoval cenné materiály či pracoval jako matrikář. Jako rabín působil střídavě na Zbraslavi a ve Vysoké synagoze.

Do Adlerova života tragicky zasáhla německá okupace. V březnu 1943 byl společně s jedním ze svých synů a manželkou deportován do Terezína a odtud v květnu 1944 do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, kde byli manželé Adlerovi zavražděni. Jejich syn Wolfgang (Sinaj) však přežil a posléze se stal rabínem v Izraeli. Válku přežil i starší Adlerův syn Max (Matitjahu), který se stal izraelským politikem a diplomatem. Osobnost Šimona Adlera připomíná muzeum, které bylo vybudováno v jeho rodišti, v Dobré Vodě na Šumavě.

Rabín Šimon Adler. Foto archiv.

Před **120 lety**, **29. března 1899**, byla v lesíku u města Polná zavražděna 19letá Anežka Hružová, z činu byl obviněn a na základě vykonstruovaných důkazů o „rituální vraždě“ za něj byl odsouzen místní Žid Leopold Hilsner (trest smrti byl později změněn na doživotí a po 19 letech věznění mu byla udělena císař-

ská milost). V rámci **HILSNERIÁDY** se ve jménu boje proti pověrám a predsudkům angažoval prof. T. G. Masaryk, Hilsnerovy obhajoby se *ex officio* ujal advokát dr. Zdenko Auředníček, který posléze kvůli protizidovským náladám musel opustit Kutnou Horu a odejít do Vídně. Jeho žena Anna na to vzpomíná: „Byli jsme vyvrheli, bez krejcaru. Proces honorován nebyl, ačkoliv se vyprávěly pohádky o obrovském honoráři, který muž prý dostal od Rothschilda. Můj muž, jenž dobrovolně proces převzal, by honorář ani nebyl přijal. Konal svou práci z lidskosti a z přesvědčení a na peníze vůbec nemyslel.“

Zatím nejpřístupnější formou zpracoval hilsneriádu historik a spisovatel Jiří Kovtun v knize *Tajuplná vražda. Případ Leopolda Hilsnera* (1994); do širšího povědomí se dostala také díky seriálu ČT z roku 2016. **(am, ra)**

DUŠAN KARPATSKÝ ZNÁMÝ A NEZNÁMÝ

V pražském Klementinu je do 16. března přístupná zajímavá výstava, připomínající před dvěma roky zesnulého filologa, překladatele, literárního historika a také jeden čas diplomata Dušana Karpatského. Dozvíme se na ní ledacos z jeho života, například že se ve slovenském Trebišově narodil jako Dušan Rosenzweig. Příjmení Karpatský zvolila po druhé světové válce jeho matka, která pocházela z podkarpatoruského Užhorodu. Válku oba přežili v jihočeském Sepekově, otec zemřel už v roce 1940. Dušan pak absolvoval gymnázium v Rakovníku a vystudoval češtinu a srbochorvatštinu na Filologické fakultě Univerzity Karlovy.

První překlad z chorvatštiny do češtiny zveřejnil v roce 1958. Jeho bibliografie čítá překlady více než stovky knih, sedm divadelních a jedenáct rozhlasových her. Díky jeho péči je v češtině dostupná většina významných jihoslovenských autorů – Ivo Andrić, Miroslav Krleža, Ranko Marinković, Raymond Rehnicec a mnozí další.

Dozvíme se, že Dušan Karpatský odvedl rovněž úctyhodnou práci jako redaktor, novinář i autor – jeho *Malý labyrint literatury*, vydaný poprvé (pod cizím jménem) v roce 1982, doznal řadu reedií a poskytuje solidní definice a vysvětlení literárních pojmů a problémů i dalším generacím. Zjistíme, že pilný autor a překladatel byl člověk družný, ve svých studentských letech i později vtipný, s velkým pochopením pro recesi a přátelství. A také, že to byl člověk základně slušný. Dosvědčuje to mimo jiné i skutečnost, že v době totality nemohl svůj *Labyrint* ani jiné texty publikovat pod svým jménem. To je v tomto ohledu jedním z nejlepších vysvěděčení.

Pozornost věnoval také srbochorvatsky psané židovské literatuře, překládal ji a překlady přispíval do *Židovské ročenky*. Namátkou můžeme uvést povídky Danila Kiše *Psi a knihy* (ŽR 1993–1994) a *Muž bez vlasti* (ŽR 2001–2002) nebo novelu Alberta Goldsteina *Pověst o bludném Jonáši* (ŽR 2002–2003). Pro ročenku také napsal původní studii *Židé v literatuře Bosny a Hercegoviny* (ŽR 1999–2000).

Stojí za to se na výstavu v pražském Klementinu podívat. **(jd)**

(Dušan Karpatský – známý a neznámý. Národní knihovna, Praha, do 16. 3.)

Viktor Pivovarov ZAMILOVANÝ AGENT

■ Kniha vzpomínek a úvah malíře Viktora Pivovarova *Zamilovaný agent* vyšla poprvé v Moskvě v roce 2001. V roce 2016 vyšla podruhé v rozšířeném vydání, v českém překladu vychází poprvé a je doplněna zvláštní kapitolou pro české čtenáře. Její první vydání vzbudilo velký zájem ruských čtenářů, po němž následovala řada významných výstav – například v Tretjakovské galerii, v Puškinově muzeu a v Muzeu současného umění v Moskvě. *Zamilovaný agent* originálním způsobem a čtivou formou spojuje autobiografii s analýzou vlastní tvorby. Viktor Pivovarov (1937) je jednou z hlavních osobností ruského neoficiálního umění, jeden ze zakladatelů moskevského konceptualismu a známý ilustrátor. Od roku 1982 žije a tvoří v Praze.

Vydalo nakladatelství Torst v Praze roku 2018. Z ruštiny přeložil Jan Machonin. 424 stran, barevné ilustrace V. Pivovarova, fotografie; doporučená cena 488 Kč.

Jiří Orten

KORESPONDENCE (SPISY VIII.)

■ Svazkem *Korespondence* se završuje vydávání devítisvazkových *Spisů Jiřího Ortena* (díl IX., *Básnické juvenilie*, již vyšel). Kniha shrnuje Ortenovu korespondenci odeslanou i přijatou. Jeho korespondenčními partnery byly významné osobnosti české literatury (Ivan Blatný, Klement Bochořák, Hanuš Bonn, Karel Čapek, Václav Černý, Jiří Daniel, František Halas, Jindřich Heisler, Vladimír Holan, Jindřich Chaloupecký, Jaromír John, Pavel Tigrid, Zdeněk Urbánek a mnozí další), divadla, studentského života na prahu války, ale i členové jeho rodiny, přátelé a Věra Fingerová. Právě korespondence s Věrou Fingerovou, jejíž část přijatá dosud nebyla v úplnosti publikována, a korespondence Jiřího Ortena s matkou tvoří nejrozsáhlejší korespondenční soubory přítomného svazku. Na Ortenově korespondenci můžeme zblízka sledovat život mladého básníka a dozvědět se tak mnoho podstatného i o vzniku jeho literárních textů.

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2018. Edičně připravila, okomentovala a ediční poznámku napsala Marie Havránková. 792 stran, dop. cena 599 Kč.

Olga Sixtová

KNIHA PŘEDSTAVENÝCH KOLÍNSKÉ SYNAGOGY 1730–1783

■ Rukopis knihy sedadel kolínské synagogy, vedený hebrejským písmem v jidiš, obsahující přes čtyři sta majetkových a dlužních vkladů na synagogálních sedadlech i zápisů týkajících se donací synagogálního příslušenství, nám umožňuje blíže proniknout do struktury

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

a administrativy židovské komunity v Kolíně i do její vnitřní politiky a ekonomické situace, šířeji též do života českého Židovstva vůbec. V záznamech se odrážejí morální standardy a zvyklosti obce a detaily intimnějšího charakteru vypovídají i o rodinných vztazích a vazbách. Jedná se o první zpřístupnění archíválie takového typu v češtině.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2018. 252 stran, dop. cena 425 Kč.

KRESBY ODJINUD V GALERII ROBERTA GUTTMANNA

■ Židovské muzeum v Praze připravilo výstavu Jaroslava Róny *Kresby odjinud....* Malíř, sochař a ilustrátor Jaroslav Róna (1957), spoluzakladatel nejvýznamnějšího uměleckého sdružení generace osmdesátých let, skupiny Tvrdohlavých (a autor pomníku Franze Kafky v Praze), na výstavě uvede soubor kreseb z let 2012–2018. Ve srovnání s Rónovými staršími pracemi se jeho kresby z posledního období méně věnují kosmologii a obecným tématům, zato jsou výpravnější, přibýlo v nich historických motivů a občas i humoru. „Kresby odjinud“ vznikají většinou na cestách, kde umělec nemůže malovat, a kresby se tudíž stávají jediným prostředkem pro zachycení jeho představ a prožitků. Róna své kresby téměř vždy signuje, datuje a často také označuje místem vzniku, takže tvoří jakýsi cestovní deník.

Všechny Rónovy práce v sobě nesou nějaký příběh, lhostejno zda z dávné minulosti, nebo ze světů budoucích, zda jde o příběhy celých civilizací, nebo individuálního osudu. Právě tím se jeho obrazy

a kresby odlišují od čistě vizuálních či estetických vizí moderny nebo konceptu. Náměty Rónových obrazů a kreseb se pohybují v neobyčejně širokém prostoru od stvoření světa až po vzdálené kosmické civilizace. Jiné obrazy a kresby nám připomínají prehistorii Země nebo scény z naší vlastní historie – všechny jsou však plodem umělcovy neúnavné představivosti, zaujaté nějakým předmětem nebo myšlenkou, na kterou hledá odpověď.

Výstavu lze v muzejní Galerii Roberta Guttmanna navštívit od **7. 3. do 6. 10. 2019.**

ZIV RAVITZ TRIO

■ **19. března** od 20.30 zahraje v jazzklubu U Staré paní v Praze jazzové trio izraelského hráče na bicí Ziva Ravitze. Ravitz (dříve spoluhráč klavíristy Shaie Maestra) se představí s americkým kytaristou Nirem Felderem a britským saxofonistou Willem Vinsonem v rámci festivalu Jazz Meets World (více na www.jmw.cz).

FEBIOFEST

■ 26. ročník mezinárodního filmového festivalu Febiofest představí dva celovečerní izraelské filmy: *Tel Aviv on Fire* režiséra Sameha Zoabiho a snímek *Hatzlila* v režii Yony Rozenkiera (který projekci také uvede). Na Febiofestu bude promítán i film *Problémy prvního světa* (First World Problems), režie: Jakob Felcman, Jan Hecht, Anna Kopecká, Elad Keidan. Česko-izraelský koprodukční projekt zahrnuje čtyři krátké snímky o starostech života v bohaté, průmyslově rozvinuté společnosti (více viz www.febiofest.cz).

YOSSI FINE & BEN AYLON

■ **24. března** se v 19.30 se v Paláci Akropolis v Praze v rámci festivalu Respect koná koncert netradiční kapely s hudbou trans a blues z pouští Izraele a Afriky. Jeden z nejoriginálnějších hudebníků dnešního Izraele s rastafariánským zevnějškem Yossi Fine hrál s Davidem Bowiem, Louem Reedem a Johnem Scofieldem, vedl skupinu Ex-Centric Sound System, propojující africkou hudbu s elektronikou a živými bubinkami. Pokračováním je projekt s mistrovským bubinkem Benem Aylonem.

ITAMAR BOROCHOV

■ V březnu se u nás představí legendární izraelský trumpetista a skladatel Itamar Borochov. Jeho unikátní hudba vychází z tradičního jazzu a zároveň se snaží nalézt autorovy kořeny, které vedou až k arabským a panafrickým rytmům. **26. 3.** od 20.00 hraje v Jazz Tíbet Club v Olomouci; **27. 3.** od 21.00 v Jazz Dock v Praze a **28. 3.** v 19.00 v Koncertní síni Bohuslava Martinů v Trutnově.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA**Maiselova 18, P 1, velký sál****Káva o půl čtvrté**

■ V úterý **5. března** bude hostem na Kávě socioložka doc. Mgr. **Tereza Stöckelová**, Ph.D. Budeme mluvit mj. na téma sociologie jako vědy o jednání lidí ve společnosti či o tom, proč panuje trvalá nedůvěra české společnosti v systém.

■ V úterý **12. března** k nám zavítá prof. RNDr. **Jan Žďárek**, DrSc., pohovoří mj. o tom, že mravenišťe nebo včelstvo připomíná utopický socialismus.

Kavárna je přístupná od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Hona Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga (Maiselova 10, P1)**

■ 7. 3. čtvrtek v 18.00: **Diskuse v Maiselovce: Hnědý březen, Židé mezi Čechy a Němci.** Německá okupace Československa v březnu 1939 znamená definitivní tečku za masarykovskou první republikou. Jak se zachovaly česká veřejnost a úřady vůči českým Židům po mnichovské dohodě? Jak se historici dívají na velmi rychlou radikalizaci některých Čechů? Odpovědi na tyto a další otázky se budou snažit nalézt historičky Kateřina Čapková z AV ČR, Kateřina Králová a Hana Kubátová z UK a historik Michal Frankl z Masarykovy ústavu AV ČR. Moderuje Irena Kalhousová z London School of Economics. Vyhrazena možná změna v obsazení. Pořad probíhá ve spolupráci s ŽMP. Vstup volný.

■ 14. 3. čtvrtek v 19.00: **Španělské dialogy: hudba španělských autorů a poezie španělských židovských básníků „zlatého věku“.** Originální hudebně-dramatický projekt Elišky Balabánové a Dany Markové představí španělské rytmy i poezii „zlatého věku“. Během programu zazní skladby Federica Morena Torroby, Isaaca Albénize, Joaquína Rodriga a Francisca Tárregy. Vstupenky lze zakoupit v Maiselově synagoze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 25. 3. v 18.00: **Druhý život Vendulky V.** Když Jan Lukas vyfotografoval Vendulku Voglovou, byl rok 1943 a Voglovi se právě chystali do transportu. Po téměř osmdesáti letech se novináři Ondřeji Kundrovi podařilo Vendulku najít v USA, kam po válce emigrovala. Na základě materiálů pro reportáž v týdeníku *Respekt* nyní vychází v nakladatelství Paseka kniha *Vendulka. Útěk za svobodu*. Knihu představí autor O. Kundra, historička umění Michaela Sidenberg, dcery fotografa Lukase společně

**KULTURNÍ
POŘADY**

se zástupci rodiny paní Vendulky Vogelové. Kniha bude na místě k prodeji za zvýhodněnou cenu. Vstup volný.

■ 28. 3. v 18.00: **Bolševický darebák, či sionistický mecenáš?** Zdeněk Toman alias Zoltan Goldberger zastával jako šéf zahraniční rozvědky v poválečném Československu významnou funkci ve státním aparátu. Přesto se širší veřejnost o jeho tehdejší činnosti dozvídá více až z filmu režiséra Ondřeje Trojana *Toman* (2018). Do jaké míry se filmový příběh opírá o skutečnost, o tom budou s publicistou Petrem Brodem diskutovat dokumentarista Martin Šmok, Tomanův životopisec Frank Reiss a historik František Hanzlík z Univerzity obrany v Brně. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 6. 3.: **Nedostížená spravedlnost: selhání Kanady ve stíhání nacistických válečných zločinců.** Z 300 000 židovských obyvatel Kanady je velká část potomky přeživších holokaustu. Přesto tato země nedokázala zabránit přílivu nacistických zločinců a kolaborantů a selhala při jejich stíhání. Přednáška historičky Niny Paulovičové z Athabasca University v Kanadě.

■ 10. 3. ve 14.00 (dílna OVK – dvůr Maiselova 15). Nedělní dílna pro rodiče a děti: **Lviček Arje vás zve na oběd (židovská domácnost).** Společně s lvičkem si připravíme košer hostinu a napíšete si několik receptů. Prohlídka: Klausová synagoga. Vstupné 50 Kč.

■ 14. 3.: **Tranzitní ghetto Izbica v systému holokaustu.** O vzniku a fungování jednoho z největších tranzitních ghatt v polském městečku Izbica pohovoří autor stejnojmenné obsáhlé publikace Steffen Hänchen z Berlína, spolupracovník nadace Stanisława Hantze. V němčině s českým překladem.

■ 21. 3.: **Pět večerů s Billym Wilderem: Sunset Boulevard.** Druhá část cyklu filmové historičky Alice Aronové mapuje významné období v Hollywoodu čtyřicátých let, tzv. období černé série, a představí vrcholné dílo filmu noir *Sunset Boulevard* (USA 1950, 110 min). V originálním znění s českými titulky.

■ 26. 3.: **Rodina Haurowitzových a její letní sídlo v Roztokách nad Vltavou.** Přednáška historičky Marcely Šášinkové ze Středočeského muzea v Roztokách u Prahy zachytí osudy členů rodiny Hau-

rowitzovy, kteří v Roztokách pobývali téměř 70 let.

■ Výstavy v prostorách OVK: **Kurt Bar-doš: Než se vše změnilo.** Výstava díla amatérského fotografa Kurta Bar-doše (1914–1945) z brněnské židovské rodiny. Do 29. 3., po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****Tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 4. 3.: **Ze života Židů III: Pohřební rituály v judaismu.** Správce pražského Nového židovského hřbitova a předseda chevra kadiša Chaim Kočí posluchače seznámí s funkcí této organizace v historii a v dnešní době.

■ 11. 3.: **Smích skrze slzy II: Poslední léta stalinismu a Houslový koncert op. 77.** Po vítězství ve Velké vlastenecké válce byl Stalin silnější než kdy předtím. Ponížený skladatel Dmitrij Šostakovič tehdy zkomponoval své nejtklivější dílo. S houslovým koncertem, který nezapře vliv klezmeru, seznámí posluchače muzikolog Jan Špaček.

■ 14. 3.: **Osudy židovských památek po mnichovské dohodě.** Přednáška historičky Markéty Lhotové porovná tyto postupy a blíže posluchače seznámí zejména s doposud méně známým vývojem v pohraničí. Osudy jednotlivých typů památek budou dokumentovány na některých příkladech z moravsko-slezského území.

■ 19. 3.: **Metamorfózy v česko-rakouských vztazích očima pamětnice holokaustu: představení knihy s hudebním doprovodem.** V interdisciplinárním evropském projektu pracuje vídeňský autor, kulturní filozof, sociolog, historik, hudebník a skladatel Reiner König-Hollerwöger s pamětnicí holokaustu Erikou Bezdičkovou z Brna. Vydal knihu, na jejímž překladu se E. Bezdičková podílela, a bude představena za účasti hlavní protagonistky a s klavírním doprovodem autora. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 24. 3. v 10.30 hodin, Nezamyslova 27, Brno-Židenice. **Medvídek Dubi a král David.** Dubi připravil malým čtenářům povídky o králi Davidovi, ale také spoustu hravých úkolů, které pomůže vyřešit.

■ 25. 3.: **Žid na kazatelně: obraz židovské komunity v české homiletice doby baroka.** Na základě analýzy raně novověkých českojazyčných katolických postil Daniel Soukup z Ústavu české literatury AV ČR načrtne obraz Židů v podání soudobých kazatelů.

■ Do konce března je možno v sále OVK Brno zhlédnout výstavu fotografií Marty Janošíkové **Rekvie za Vlněnu**. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Návštěva Senátu ČR:** 25. ledna se v Senátu PČR konalo u příležitosti Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti pravidelné vzpomínkové setkání s pamětníky, kterého se jako každoročně účastnila jedna třída LŠ. Tentokrát byla poctěna kvarta. Z programu zaujal studenty zejména projev Jiřího Fišera, bývalého vězně Osvětimi, a řeč Moniky Mihalíčkové, zástupkyně romské komunity.

■ **Projekt Učíme se navzájem:** Od září 2018 se naše škola účastní projektu Učíme se navzájem. Cílem projektu je posílit komunitní a inkluzivní charakter školy a přispět k hlubšímu mezikulturnímu poznání. V rámci projektových aktivit jsme tak mohli přizvat do výuky několik expertů a učit (se) s nimi společně. Zvláště cenné to bylo při příležitosti výročí 17. listopadu a v rámci projektových dní na téma rituály. Dále zřizujeme např. školní čtenářský klub pro I. stupeň a doučování dětí s odlišným mateřským jazykem.

■ **Srdečně zveme na ples!** Maturitní ples oktávy osmiletého gymnázia se koná ve čtvrtek **14. března** od 19 hodin v klubu Roxy (Dlouhá 33, Praha 1). Vstupenky jsou k dispozici v sekretariátu školy.

■ **Šul a šnaps aneb Nechte děti doma:** Po velmi úspěšném projektu pravidelných šabatů organizovaných výhradně rodiči Lauderek se ve škole nyní začíná rýsovat další slibná rodičovská iniciativa. Už v dubnu se můžete těšit na první podvečerní program z cyklu Šul a šnaps aneb Nechte děti doma. Půjde o pravidelná lauderovská setkání dospělých, během nichž budou probíhat zajímavé přednášky a setkání s výjimečnými hosty a při kterých bude možné i posedět s přáteli nad dobrým vínem. První **Šul a šnaps** se uskuteční **2. dubna** od 18 hodin v Lauderkách. Účast přislíbili jeden z protagonistů pozoruhodného seriálu ČT *Most!* Zdeněk Godla a producent *Mostu* Michal Reitler; ve druhém bloku se představí náčelník Generálního štábu AČR generál Ing. Aleš Opata (přesný program naleznete již brzy na webových stránkách školy, www.lauder.cz). ls

PURIM 5779

■ Ve středu **20. března** od 19.30 se v Židovské radnici v Praze, v Maiselově 18, koná tradiční purimová veselice. Letos se můžete těšit na kabaret: divadlo, žongléry, zpěváky, tanečníky, jazz, kouzla a proměnu masek. Večerem provází Petra Emyeiová.

Vstupné: dospělí 120 Kč, studenti, seniři a k stání 80 Kč, děti do 15 let zdarma. Vstupenky jsou v prodeji od 6. 3. v pokladně ŽOP a v den konání na místě.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

PURIM PRO DĚTI

■ V neděli **24. března** od 15 hodin se v jídelně ŽOP (Maiselova 18) koná oslava Purimu pro děti. Promluví pan rabín, bude divadlo, soutěž masek a možná přijde i kouzelník... Přijďte, těšíme se na vás!

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 6. 3. od 15.15: Vystoupení Pražských mažoretok.

■ 18. 3. od 14.30: *Stará láska* – dvě přítelkyně, dvě země a jejich společná cesta ke svobodě v melodiích a vyprávěních. Účinkují: Štěpánka Soukupová a Vladimíra Dvořáková.

■ 27. 3. od 10.30: Beseda se zpěvačkou a herečkou Bárou Hrzánovou.

■ Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky, *Pohledy* – obrazy JUDr. Dany Římanové.

VZPOMÍNKA V HRADCI

■ Ve čtvrtek **7. března** se v Jindřichově Hradci opět koná vzpomínková akce Pamatuj! na paměť vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince 8. března 1944. Od 16 hodin zazní na náměstí Míru v podání čtyř jindřichohradeckých pěveckých sborů *Hatikva*, *Šema Jisrael* a *Kde domov můj*. Program bude pokračovat od 16.30 v modlitebně Československé církve husitské přednáškou věnovanou vzpomínce na rodinu Bermannovu. Po skončení přednášky jste zváni k besedě a osobním vzpomínkám na rodinu významného jindřichohradeckého rodáka, pěvce Karla Bermanna, jehož 100. výročí od narození si letos připomínáme. *Marta Leblová, Zikaron z.s.*

VÝZVA

■ Hledám jakékoli informace o potomcích Bohumila Steina (nar. 1879 v Michovicích, okres Ledec nad Sázavou) a jeho manželce Anně, roz. Bienenfeldové, dceři Josefa Bienenfelda (1874–1955), bytem v Praze. Děkuji. Kontakt: tomas.hoza@centrum.cz.

SEZNÁMENÍ

■ Švýcar, akademik s československými kořeny, 67 let, hledá ženu do 65 let. Vzdělanou, sportovně založenou se zájmem

o kulturu, umění, cestování, přírodu a turistiku, nejlépe moderního ortodoxního směru. Kontakt: M. Danzig, tel. č. 0041 768050844. Lze naplánovat setkání v Praze či v Bratislavě.

ZA MICHAEM KRAUSEM

Krátce před Vánoce přišla do Náchoda smutná zpráva: 17. prosince 2018 zemřel v Needhamu nedaleko Bostonu v USA pan Michael J. Kraus. Bylo mu 88 let. Pocházel z našeho města, i když se 28. června 1930 narodil v trutnovské porodnici. Jeho otec Karel Kraus byl před válkou známým náhodským lékařem a dědeček Josef měl na hlavním náměstí prosperující obchod s textílem. I maminka byla z Náchoda, vyrůstala v rodině Goldschmidových, jejichž dům byl jen na opačné straně náměstí.

Mišovo dětství skončilo s příchodem německých vojáků. Rodina prošla ghettem Terézín, Osvětimi a dalšími koncentračními tábory. Mišovi se podařilo přežít, avšak ztratil oba rodiče a většinu příbuzných. Vrátil se do Náchoda, kde našel porozumění a útočiště v rodině Rudolfa Becka a jeho manželky Vilmy. Do roku 1948 studoval na náhodském gymnáziu a své zážitky z války vepsal do svého *Deníku*. Díky přátelům a také za podpory zdejšího muzea byl v roce 2012 vydán knižně a následně přeložen do několika jazyků. V angličtině má název *Drawing the Holocaust*, neboť jeho součástí jsou autorovy dětské kresby. V roce 1948 emigroval jako sirotek do Kanady, kde dokončil střední školu a v Montrealu začal studovat architekturu na McGillově univerzitě. Ve studiu následně pokračoval v New Yorku na Kolumbijské univerzitě. Za praxí odjel do Evropy, kde potkal studentku medicíny Ilanu, svou budoucí manželku, která stála trpělivě po jeho boku pětadesát let. Usadili se ve městě Brookline nedaleko Bostonu v USA. Svůj profesní život spojil s architektonickou společností Stubbins Associates (později Jacobs), v níž působil až do svých 84 let. Pres všechny těžkosti dokázal naplnit svůj život láskou k rodině, přátelstvím, tvrdou prací, humorem, laskavostí, dobrodružstvím a cestováním. Mnohému z toho naučil i dcery Danu a Tamaru. Byl pyšný na ně i na vnuka a tři vnučky, s nimiž se pravidelně setkával, ačkoliv žili ve Vermontu a v Kalifornii. Brávil je i na cesty do Evropy, včetně Náchoda. Záleželo mu na tom, aby poznali, odkud jsou jejich předkové. Češtinu nezapomněl a vždy se chtěl dozvědět všechny náhodské novinky.

Michael měl mnoho přátel, rodinných příslušníků a kolegů, kterým bude velmi chybět. Zároveň však za sebou zanechal důležité svědectví pro nás i budoucí pokolení. Nezapomeneme. Nesmíme! *A. Čtvrtečková*

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** oslavujú narodeniny: pán Fridrich Feldmar – 87 rokov; pani Ilona Gunišová – 84 rokov; pani Zuzana Herzková – 92 rokov; pán MUDr. Igor Holan – 70 rokov; pán Prof. Imrich Chlamtáč – 70 rokov; pán Martin Javor – 73 rokov; pani Ľubica Lesná – 65 rokov; pán MUDr. Pavol Lesný – 73 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 84 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 84 rokov; pán Ing. Peter Schlesinger – 80 rokov; pani MUDr. Alžbeta Steinitzová – 90 rokov; pani Anna Ševerová – 80 rokov; pani Herta Tkadlečková – 88 rokov; pán Valerian Trabalka – 77 rokov, a pán Peter Werner – 71 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

V **januári** sme sa rozlúčili s pani Luciou Holoubkovou, pani Máriou Kováčovou, pani Gertrúdou Zúbekovou a s pánom Teodorom Kramerom.

Zichronam livracha!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí oslávili svoje narodeniny v mesiaci **január**: pán Július Koval, nar. 6.1. – 86 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 70 rokov; pani Yveta Wilmannová, nar. 21.1. – 56 rokov; pán Vojtech Grün, nar. 20.1. – 63 rokov; pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 67 rokov, a pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 67 rokov.

V mesiaci **február** oslávili: pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 71 rokov; pani Marta Uhliarová, nar. 17.2. – 53 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 66 rokov, a pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 78 rokov.

V mesiaci **marec** slávia sviatok svojich narodenín: pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 83 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 78 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 63 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRNO

V **březnu** oslavujú narodeniny: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24. 3. – 26 let; pani Zuzana Blau, nar. 30. 3. – 45 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30. 3. – 63 let, pani Anna Filuková, nar. 21. 3. – 34 let; pani Taťána Filuková, nar. 13. 3. – 73 let; pani Barbora Freundová, nar. 9. 3. – 31 let; pani Anna Chaloupka, nar. 26. 3. – 33 let; Barbora Mayerová, nar. 7. 3. – 2 roky, pani Jana Nejezchlebová, nar. 12. 3. – 72 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1. 3. – 63 let; pan Leeron Shaham, nar. 6. 3. – 31 let; pan Josef Sinajský, nar. 18. 3. – 68 let, a pani Kateřina Zapletalová, nar. 11. 3. – 30 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KARLOVY VARY**

V **březnu** oslavujú narodeniny: pan Miloš Kašpar, nar. 12.3. – 65 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 71 let; pani Sylvia Hauznerová, nar. 21.3. – 76 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 96 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **marci** slávia sviatok narodenín: pani Zuzana Borhyová – 85 rokov; pán Peter Gáti – 73 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner – 89 rokov; pani Viera Dobrovová – 82 rokov; pani RNDr. Katarína Grunmannová – 75 rokov; pán Arnošt Hermel – 68 rokov; pán Ján Lefkovič – 75 rokov; pán Róbert Rozner – 71 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková – 76 rokov; pani RNDr. Vera Veselá – 71 rokov, a pán MUDr. Ladislav Klein – 71 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO LIBEREC

V **březnu** oslavujú narodeniny pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OLOMOUC

V **březnu** oslavujú životní jubileum: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 46 let; pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 52 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 13 let; pani Iveta Forejtová, 8.3. – 46 let; pani Inge Olochová nar. 25.3. – 83 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 42 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 54 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 87 let; pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 64 let, a pani Helena Kouřilová, nar. 3.3. – 71 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OSTRAVA

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 90 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 92 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 86 let, a pani Nora Macurová, nar. 22.2. – 75 let.

V **březnu** oslavujú: pani PhDr. Věra Andryšiková, nar. 19.3. – 84 let; pani Maja Chlopčíková, nar. 9.3. – 84 let; pan Zdeněk Jeník, nar. 10.3. – 55 let; pan Ing. Radovan Lasák, nar. 29.3. – 48 let, a pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 63 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavujú narodeniny tito naši členové: pani Věra Drhová, nar. 29.3. – 81 let; pan Jan Hála, nar. 2.3. – 82 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 91 let; pani Edita Katzová, nar. 22.3. – 103 let; pani Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 86 let; pan Josef Georges Nadjar, nar. 7.3. – 80 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 82 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 93 let; pani Miluše Sedláčková, nar. 6.3. – 89 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 97 let; pani Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 82 let, a pan Viktor Wellemín, nar. 23.3. – 96 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že dne 19. února zemřela ve věku 89 let pani Elizaveta Kořínková. Se zesnulou jsme se rozloučili 22. února v obřadní síni Nového židovského hřbitova. *Zichrona livracha!*

ŽNO PŘEŠOV

V **marci** oslavujú narodeniny: pán František Izrael – 72 rokov; pani Judita Schvalbová – 83 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková – 50 rokov, a pán Vladimír Lichtig – 65 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **marec** oslavujú životné jubilea: pani Andrea Katušková – 54 rokov; pani Alžbeta Kleinová – 72 rokov; pán Ladislav Radó – 68 rokov, a pani Mgr. Mária Rybárová. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslavujú své narodeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 37 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 78 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 47 let, a pani Věra Veselá nar. 7.3. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V **marci** oslavujú narodeniny pani Ing. Judita Vozárová – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslavujú narodeniny pan Zdeněk Kubart, pani Anna Ťupková, pani Monika Danielová a pani Bc. Marie Ťupková.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOKY VE FRANCII

Dle údajů francouzského ministra vnitra se v roce 2018 oproti předložku zvýšil počet antisemitských útoků v zemi o 74 procent. Tomu odpovídají události posledních týdnů. Série protižidovských útoků vyvrcholila v půli února: někdo porazil strom vysazený na památku Ilana Chalimho, židovského mladíka, jehož roku 2006 umučili únosci, a po celé Paříži se objevily antisemitské nápisy. 16. února demonstranti z řad žlutých vest napadli známého židovského filosofa Alaina Finkielkrauta, který se předtím k hnutí vyjádřil kriticky v tisku. Obstoupili ho a křičeli na něj „Špinavý Žide“ a další nadávky. Z davu ho zachránila policie.

V úterý 19. února v noci poničili vandalové židovský hřbitov ve východofrancouzském Quatzenheimu, poblíž hranic s Německem. Pachatelé počmárali svastikami na sto náhrobků a podepsali se na místě jako „Elsässisches Schwarzen Wolfe“ („Alsaští černí vlci“), což je název separatistické neonacistické skupiny, která v oblasti působí od sedmdesátých let 20. století. Hřbitov navštívil prezident Macron a přislíbil místní komunitě, že vláda bude jednat. Na tentýž den byly svolány demonstrace na protest proti antisemitismu. Zúčastnily se jich tisíce lidí, největší se konala v Paříži, kde se k pochodu přidali představitelé politických stran (kromě Národní fronty Marine Le Penové), vládní ministři, prezident Macron a bývalí prezidenti F. Holland a N. Sarkozy. Francouzská komunita čítá na 550 000 Židů, přičemž v posledních letech mnozí kvůli antisemitismu odcházejí.

ODCHOD POSLANCŮ

Problémy s antisemitismem v britské Labouristické straně pod vedením Jeremyho Corbyna nekončí (viz *Rch* 5/2018 ad.). Opuští ji stále více členů i poslanců britského parlamentu, v únoru to bylo osm poslanců a poslankyň, celkem jich je již deset. Naposledy se k tomuto kroku rozhodla Joan Ryanová, která prohlásila, že se podle ní strana stala „institucionálně antisemitskou“ a je prosáklá „kulturou protižidovského rasismu“. V rozhovoru pro *The Jewish Chronicle* sdělila, že krajně levicová mašinerie kolem předsedy labouristů Jeremyho Corbyna „připomíná krajně pravicovou alt-right kolem Trumpa i evropskou krajní pravici“. „Obávám se, že to představuje nebezpečí pro soudržnost naší společnosti, bezpečnost našich občanů a zdraví naší demokracie,“ dodala.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Plakát k filmu *Barva kůže*. Foto archiv.

V4 SE NEKONALA

V únoru se mělo v Jeruzalémě konat setkání představitelů Visegrádské čtyřky, tedy premiérů Polska, České republiky, Maďarska a Slovenska s premiérem B. Netanjahuem. Od summitu si slibovali posílení vztahů, nicméně nakonec se ale v plánované podobě neuskutečnil. Důvodem byla neúčast polského předsedy vlády Morawieckého, který tak protestoval proti výrokům B. Netanjahua, který měl ve Varšavě prohlásit, že „Poláci spolupracovali s nacisty“. Poté, co vyšlo najevo, že šlo o chybnou citaci jednoho z izraelských deníků, se o definitivní roztržku mezi Polskem a Izraelem postaral izraelský ministr zahraničí Jisrael Kac, když v izraelské televizi zopakoval citát někdejšího premiéra Jicchaka Šamira, že „Poláci sají antisemitismus s mateřským mlékem“. Varšava pak svou účast definitivně odvolala.

Lídři Maďarska, Slovenska a České republiky do Izraele sice dorazili, ale setkali se jen v rámci bilaterálních jednání s izraelským premiérem.

PRO LEPŠÍ ZÁPADNÍ BŘEH

Palestinští a izraelští podnikatelé a političtí vůdci se rozhodli zahájit spolupráci, která by vedla ke zlepšení ekonomických

příležitostí na Západním břehu. V únoru se sešli v Jeruzalémě, kde spolu jednali podnikatelé a izraelští starostové s palestinskými muchtary ze Západního břehu, celkem se setkání zúčastnily dvě stovky lidí. Projekt se nazývá Oblastní rozvojová iniciativa pro Judeu a Samaří, organizuje ji obchodní komora Judey-Samaří pod vedením Izraelce Aviho Zimmermana a palestinského podnikatele Ašrafa Jabariho z Hebronu. Iniciativa se zaměří na projekty v oblasti technologií, průmyslu, turistického rozvoje, životního prostředí, energie a infrastruktury. Oba představitelé prohlásili, že jedinou cestou k soužití je spolupráce, nikoli politická řešení.

UDĚLOVÁNÍ OSCARŮ 2019

Oscara, cenu americké filmové akademie, za nejlepší krátký hraný film s názvem *Barva kůže* (*Skin*) získal izraelský režisér Guy Nattiv. Snímek vypráví o bývalém členovi skinheadské skupiny a jeho proměně. Při udílení cen Nattiv prohlásil: „Mí prarodiče přežili holokaust. Slepý fanatismus, který zažili během holokaustu, vidíme i dnes – v Americe, v Evropě. Tento film je o vzdělání, o tom, jak se vaše děti učí něčemu lepšímu.“

Dalším oceněným filmem (za nejlepší filmovou adaptaci) byl *BlackKlansman* o černošském policistovi a jeho židovském kolegovi, kterým se podaří infiltrovat se do buňky Ku-klux-klanu v Coloradu Springs. Scénář mrazivého i vtípného snímku napsali na základě policistových vzpomínek židovští autoři Charlie Wachtel a David Rabinowitz, režíroval ho Spike Lee. (am, ztis.cz)

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2019. **Cena 20 Kč (0,90 €)**